

Ruralne žene u Splitsko-dalmatinskoj županiji: između sfere rada i obiteljskog života

Ćurlin, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:263621>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-15**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA JEDNOPREDMETNU SOCIOLOGIJU

Diplomski rad

**RURALNE ŽENE U SPLITSKO – DALMATINSKOJ ŽUPANIJI:
IZMEĐU SFERE RADA I OBITELJSKOG ŽIVOTA**

Studentica:

Petra Ćurlin

Mentorica:

izv. prof. dr. sc. Ksenija Klasnić

Zagreb, 2022.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. CILJEVI I SVRHA:	3
3. TEORIJSKI OKVIR RADA	4
3.1. Žene na tržištu rada	4
3.2. Rodna podjela u obavljanju kućanskih poslova i obiteljskih obaveza	6
3.3. Utjecaj obiteljskih obaveza na ženinu karijeru.....	10
3. 4. Međuodnos majčinstva i profesionalne karijere.....	11
4. ISTRAŽIVAČKA PITANJA	17
5. METODOLOGIJA.....	18
6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	20
6. 1. Obrazac stanovanja ruralnih sugovornica	21
6.2. Ruralne žene na tržištu rada	22
6. 3. Raspodjela kućanskih poslova između partnera.....	26
6. 4. Raspodjela obiteljskih obaveza i značaj uloge majčinstva.....	30
6. 5. Načini usklađivanja obiteljske i profesionalne sfere.....	32
6. 6. Radna svakodnevnica i slobodno vrijeme ruralnih žena	35
7. RASPRAVA.....	37
8. ZAKLJUČAK	40
9. PRILOZI.....	42
9.1. Protokol intervjua.....	42
9.2. Pozivno pismo	44
9.3. Informacije o istraživanju.....	45
POPIS LITERATURE:	46

RURALNE ŽENE U SPLITSKO – DALMATINSKOJ ŽUPANIJI: IZMEĐU SFERE RADA I OBITELJSKOG ŽIVOTA

Sažetak:

U ovom diplomskom radu se istražuje usklađivanje sfere rada i obiteljskog života odabranih žena u ruralnim područjima Splitsko-dalmatinske županije. Istraživanje je provedeno u svibnju 2021. godine na uzorku od dvanaest žena. Podaci su prikupljeni metodom polustrukturiranog intervjua te su tematski analizirani. Dobiveni rezultati prvenstveno ukazuju na daljnje postojanje tradicionalne podjele rada koja je karakteristična za ruralna područja kao i (ne)svjesno podupiranje istih. Nadalje, prikazuju se poteškoće na koje nailaze žene prilikom ulaska na tržište rada zbog nedostatka usluga socijalnih servisa poput dječjih vrtića, loše usluge javnog prijevoza te nedostatka radnih mjesta u područjima gdje žive. Izostanak dječjih vrtića se pokazao kao nepovoljan čimbenik prilikom balansiranja njihove poslovne i obiteljske sfere. Pozitivne promjene u životima ruralnih žena su vidljive kroz veće mogućnosti zapošljavanja i obrazovanja, dostupnijom tehnologijom, prilikom za stjecanje vozačke dozvole i egalitarnijom podjelom poslova vezanih za brigu i odgoj djece.

Ključne riječi: *ruralne žene, usklađivanje sfere rada i obiteljskog života, tradicionalna podjela rada*

Abstract:

This thesis examines the harmonization of the sphere of work and family life of selected women in rural areas of Split-Dalmatia County. The survey was conducted in May 2021 on a sample of twelve women. Data were collected by the method of semi-structured interview and were thematically analyzed. The obtained results primarily indicate the continued existence of the traditional division of labor that is characteristic of rural areas as well as the (un)conscious support of the same. Furthermore, the difficulties encountered by women entering the labor market due to the lack of social services such as kindergartens, poor public transport services and the lack of jobs in the areas where they live are presented. The absence of kindergartens has proven to be an unfavorable factor in balancing their business and family spheres. Positive changes in the lives of rural women are visible through greater employment and education opportunities, more accessible technology, the opportunity to obtain a driver's license and a more egalitarian division of labor related to the care and upbringing of children.

Key words: *rural women, reconciliation of work and family life, traditional division of labor*

1. UVOD

Usljedi sve brojnijeg zapošljavanja žena u drugoj polovici 20. stoljeća, došlo je do promjene u njihovom obiteljskom životu i radu kod kuće (Moen prema van de Lipper, 2010), no bez obzira što su zaposlene na puno radno vrijeme ili rade samo honorarno, ženama je i dalje primarna odgovornost ona za obitelj i kućanske poslove (van de Lipper, 2010).

Četvrtinu svjetskog stanovništva čine žene u ruralnim područjima, no one se i dalje sustavno susreću s preprekama koje im otežavaju uživanje svojih ljudskih prava u potpunosti. Ruralne žene su na globalnoj razini i dalje u nepovoljnijem odnosu naspram muškaraca kao i odnosu na žene i muškarce u urbanim područjima po svim razvojnim i rodним pokazateljima. Suočene su s većim rizikom isključenosti i siromaštva, nedostatkom usluga i infrastrukture te i dalje imaju ključnu ulogu u obavljanju neplaćenog kućanskog rada zbog nametnutih rodних uloga (UN, 2018). Postojanje rodних razlika se očituje kroz obavljanje kućanskih i poljoprivrednih poslova, a takvi su poslovi najčešće statistički nevidljivi. Generalno promatrajući, zaposlenost žena u ruralnim sredinama je niža usporedno sa zaposlenošću žena u urbanim sredinama. Ruralne žene u većoj mjeri rade u neformalnoj ekonomiji naspram muškaraca, a RH je jedna od zemalja koja bilježi najveći udio neformalnog rada žena u poljoprivredi. Nedostatak usluga socijalnih servisa poput dječjih vrtića s jedne strane otežava priliku za sudjelovanjem na tržištu rada, a s druge strane podupire patrijarhalne stavove muškaraca i žena u kontekstu uloge žena u skrbi i odgoju djece (Bokan, 2021).

Uvriježeno je mišljenje da ruralne žene i dalje žive u siromašnim i zabačenim selima te da se većinom bave odgojem djece te obavljanjem kućanskih i poljoprivrednih poslova, no situacija je ipak drukčija. Ruralne žene ulaze na tržište rada u sve većoj mjeri no i dalje su one prvenstveno skrbnice. Shodno tome, kao problem izuzetnog značaja, postavlja se pitanje na koje načine ruralne žene usklađuju sferu rada s obavezama u kućanstvu i obitelji. Iako već postoji određeni broj istraživanja koja se bave prethodnom tematikom, ona su uglavnom provedena u urbanim sredinama, dok su se dosadašnja istraživanja o ruralnim ženama pretežito odnosila na one formalno nezaposlene. Zbog prethodno navedenog, ideja za nastanak i provedbu ovog istraživanja se rodila iz potrebe za objašnjavanjem višefunkcionalne uloge žena na području Splitsko-dalmatinske županije pri čemu je naglasak na plaćenim i neplaćenim oblicima rada, raspodjelom kućanskih i obiteljskih obaveza između partnera te preprekama na koje ruralne žene nailaze kako bi ostvarile ravnotežu između poslovne i obiteljske sfere.

Ovaj rad sadržava teorijski okvir i empirijski dio rada. U teorijskom okviru podijeljenom na pet poglavlja objašnjava se sudjelovanje žena na tržištu rada što uključuje statističke podatke o stopama zaposlenosti žena, vrste zaposlenja žena te položaj žena na tržištu rada. Nadalje, analizira se rodna podjela u obavljanju kućanskih poslova i obiteljskih obaveza i ukorijenjenost patrijarhalnog rodnog obrasca u Hrvatskoj što je potkrijepljeno raznim istraživanjima o podjeli kućanskih poslova i skrbi nad djecom. Slijedi objašnjavanje utjecaja obiteljskih obaveza na ženin profesionalni život koji često imaju negativne posljedice po ženu, a kada je u pitanju međuodnos majčinstva i karijere, one će biti te koje su angažiranije od svojih partnera u smislu brige za djecu. Teorijski okvir završava poglavljem o ruralnim ženama kao društvenoj skupini od posebnog interesa.

Empirijski dio rada sadržava kvalitativno istraživanje u kojem je sudjelovalo dvanaest sugovornica. Metodom polustrukturiranog intervjua nastojalo se saznati kakav im je radni status, opisati njihovo radno iskustvo i poteškoće na koje nailaze prilikom sudjelovanja na tržištu rada. Također, željelo se otkriti kako su podijeljeni poslovi u kućanstvu i oko brige za odgoj djece te koji su uzroci takvoj podjeli rada. Od velike važnosti je bilo uočiti i opisati na koje načine ruralne žene pronalaze ravnotežu između obiteljske i radne sfere kako bi se mogla donijeti jasnija slika o položaju žena u ruralnim sredinama.

2. CILJEVI I SVRHA:

Temeljni cilj ovog diplomskog rada jest istražiti načine usklađivanja sfere rada i obiteljskog života žena u ruralnim predjelima Splitsko-dalmatinske županije.

Svrha istraživanja je doprinos razumijevanju višefunkcionalne uloge žena u ruralnim područjima te su ciljevi ovog rada usmjereni na istraživanje raspodjele kućanskih poslova i obiteljskih obaveza unutar obitelji, međuodnosa rada i majčinstva, utvrđivanju i opisu specifičnosti života žena (s jedne strane se misli na različite oblike plaćenog i neplaćenog rada kojeg ruralne žene obavljaju, a s druge na uvriježene rodne odnose, uloge i očekivanja) u ruralnim sredinama Splitsko-dalmatinske županije te ispitivanju zadovoljstva žena pojedinim aspektima radnih i obiteljskih uloga i njihovih međuodnosa.

3. TEORIJSKI OKVIR RADA

3.1. Žene na tržištu rada

Ženama je druga polovica 20. stoljeća, uslijed brojnijeg zapošljavanja i ulaska na tržište rada, omogućila ekonomsku samostalnost te uključivanje u javnu sferu života što predstavlja ogroman iskorak jer im je do tada život bio vezan isključivo uz privatnu sferu (Leinert Novosel, 1999). Danas sve više žena sudjeluje u tržištu rada bez obzira je li riječ o povremenim ili trajnijim poslovima ili rade samostalan posao (Relja, Galić, Despotović, 2009: 217). Osim osnaživanja osjećaja samosvijesti, žene su na određeni način prisiljene uz muškarce raditi izvan kuće zbog povećanih životnih troškova i ekonomskih pritisaka na kućanstvo jer jedan dohodak nije dovoljan za osiguravanje svih potreba (Galić, 2011). Kućanstvo s više članova se teže održava s jednom plaćom dok je s druge strane ekonomska nezavisnost žena temeljan kriterij postizanja ravnopravnosti te predstavlja važan dio osobnog života (Tomić-Koludrović, Kunac, 2000).

Iako se u svim zemljama članicama Europske Unije postupno povećava stopa zaposlenosti žena, ona je i dalje niža u odnosu na muškarce. U razdoblju od 2005. – 2019. godine stopa zaposlenosti na razini EU se povećala za 8,6% pri čemu se u Malti zabilježilo najveće povećanje stope zaposlenosti žena (+31%). Nadalje, u 2019. godini najviše stope zaposlenosti su zabilježene u Švedskoj (79,7%) dok su u Italiji (53,8%) i Grčkoj (51,3%) zabilježene najmanje stope zaposlenosti žena (Eurostat, 2020). Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, stopa zaposlenosti žena u 2015. godini u Hrvatskoj je iznosila 39% dok je za muškarce iznosila 50%. Zabilježen je blagi porast stope zaposlenosti žena koja je 2018. godine iznosila 41,3%.

Što se tiče Splitsko-dalmatinske županije zaposlenost žena je u ožujku 2017. godine iznosila 47,54% dok je za muškarce ona iznosila 52,45% (DZS, 2018). Kada je riječ o zaposlenosti žena u ruralnim sredinama, 2011. godine je istraživanjem Sinković i Đugum, na uzorku od 1656 žena, zabilježeno da je udio nezaposlenih žena iznosio 26,63%, domaćica 33,57%, povremeno zaposlenih 5,68% dok je udio žena zaposlenih u stalnom radnom odnosu iznosio 7,61% (2011). Republika Hrvatska je sa svega 46% na dnu EU po broju zaposlenih žena u ruralnim područjima (Bokan, 2021).

Položaj žena na tržištu rada većim dijelom je određen i uvjetovan postojanjem rodni uloga (Giddens prema Relja, Galić, Despotović, 2009). Shodno tome, žene su prilikom ulaska/sudjelovanja u tržištu rada suočene s brojnim utezima. Utjecajem rodne ideologije, susreću se s diskriminacijom pri zapošljavanju u kojem izravno sudjeluju poslodavci, a i one

same se percipiraju kao više rodno diskriminirane u odnosu na muškarce. Za to možemo pronaći nekoliko uzroka. Prvi se odnosi na ženin reproduktivni i bračni status (Galić, 2011) jer postojeće društveno ekonomske strukture zanemaruju ulogu majčinstva. Nerijetki su primjeri gdje se žene diskriminiraju na razgovoru za posao kad ih se upita planiraju li trudnoću u skorijem razdoblju (Volarević, 2012). Zatim slijede stavovi koji u pitanje dovode njene sposobnosti. Žene su u nepovoljnijem položaju kada je u pitanju napredovanje i nagrađivanje te su češće žrtve ucjena vezanim za posao i spolnom uznemiravanju. Sporna je i rodna segregacija u zanimanjima popraćena podjelom na tipično „muške“ i „ženske“ poslove kao i rodni jaz plaća (Galić, 2011). Leinert Novosel (1999) govori kako su žene i danas slabije plaćene od muškaraca, pretežno su koncentrirane u tipično ženskim profesijama te im je napredovanje u poslovnoj hijerarhiji otežano zbog raznih razloga. Najviše su prisutne u zanimanjima njegovateljica, kućanskim poslovima, sekretarskim poslovima, prodavačicama i srednjoškolskim nastavnicama što nam govori da su one zaposlenice koje pretežno u svojim zanimanjima brinu o drugima na način da im pomažu, odgajaju i obrazuju. Na taj način ih se svojevrsno isključuje iz procesa donošenja poslovnih odluka i to možemo vidjeti na primjeru da su žene u vrlo malim postocima na čelu velike kompanije ili upravnog odbora.

Kao problem kod zapošljavanja žena ističe se i vrsta zaposlenja. Zapošljavanje na određeno ili skraćeno vrijeme kao i honorarni poslovi češći su kod žena nego kod muškaraca jer im ono omogućava lakše usklađivanje sa obavezama kod kuće za razliku od zapošljavanja na puno radno vrijeme premda je ono sigurnije i nudi mogućnost napredovanja. Teško je ustvrditi prihvaćaju li žene honorarne poslove jer nemaju drugog izbora ili im oni zapravo odgovaraju s obzirom na usklađivanje sa kućnim obavezama (Damjanić, 2014). Ukoliko nema djecu, vjerojatnije je da će žena raditi na puno radno vrijeme stoga o njenom ulasku na tržište rada uvelike ovisi njena odluka o majčinstvu. (Galić, 2011).

3.2. Rodna podjela u obavljanju kućanskih poslova i obiteljskih obaveza

Hochschild (2012) izdvaja tri tipa rodni ideologija. Prvi je tradicionalni za kojeg je karakteristično da je žena vezana uz privatnu sferu, dakle da obavlja kućanske poslove i odgaja djecu dok muškarac zarađuje, usmjerava se na svoju karijeru i prehranjuje obitelj. Egalitarni tip rodne ideologije je u suprotnosti- okarakteriziran je jednakim sudjelovanjem partnera u obavljanju kućanskih poslova i odgoju djece te jednakim sudjelovanjem u javnoj sferi. Treći tip je tranzicionalizam i on se nalazi između tradicionalnog i egalitarnog pristupa na način da je uloga žene kao radnice u kućanice prihvaćena, međutim, posao treba biti važniji za muškarčev identitet u odnosu na ženin.

Kućanske poslove su Derado, Petrić i Tomić-Koludrović (2020) ilustrirali kroz individualne strategije.¹ Pošto su one jasno rodno diferencirane, grupirane su u muške i ženske individualne strategije. Pod individualne muške strategije spadaju strategije neupitnosti, strategije otpora promjeni, strategije suradnje i strategije proaktivne egalitarnosti. Muška strategija neupitnosti, kako i sam naziv kaže, ne dovodi uopće u pitanje tradicionalnu podjelu kućanskih poslova. Ona se smatra „normalnom“ i „prirodnom“ jer je dijelom tradicije da se žena bavi kućanskim poslovima i jer su žene, prema mišljenju muškaraca, sposobnije za brigu o djeci i održavanju kućanstva. Muškarci osim „muških“ poslova poput zanatskog rada i sitnih popravaka ne dijele obavljanje kućanskih poslova sa svojim partnericama. Putem muške strategije otpora promjeni, koncept tradicionalne podjele kućanskih poslova se želi obraniti u svrhu zadržavanja postojećih tradicionalnih rodni uloga. Manifestira se kroz nezainteresiranost, nedostatak volje za učenjem o obavljanju kućanskih poslova ili namjernim nemarnim obavljanjem istih kako se od njih ne bi tražilo da ponovno odrade isto. Muška strategija suradnje za cilj ima održavanje ravnoteže u partnerskim odnosima. Najčešća je u slučajevima smjenskog rada ili u situacijama kada žena ima dulje radno vrijeme, više je obrazovana i bolje zarađuje. U nekim slučajevima muškarac preuzima samo jedan kućanski posao ili veći niz njih. Unutar ove strategije razlikujemo povremeno obavljanje kućanskih poslova na inicijativu partnerice, prihvaćanje preuzimanja određenih kućanskih poslova i samoiniciranu specijalizaciju muškarca za neke kućanske poslove npr. kuhanje. Kroz mušku strategiju proaktivne egalitarnosti želi se postići što veća jednakost u partnerskom odnosu te je ona usmjerena poboljšanju položaja žene u društvu. Muškarci koji se nalaze unutar ove strategije negiraju postojanje „muških“ i „ženskih“ poslova, a kućanske poslove sa

¹ kroz Bourdieuovo shvaćanje strategija jer odgovara konceptualizaciji i analizi podjele kućanskih poslova kao dinamičnoga relacijskog rodni procesa, zasnovanog na suradnji i sukobu između muškarca i žene u istom kućanstvu (prema Derado, Petrić, Tomić-Koludrović)

partnericama dijele po preferencijama (2020). Kada govorimo o individualnim ženskim strategijama, razlikujemo strategije neupitnosti, strategiju pritiska, strategiju pristajanja i strategiju proaktivne egalitarnosti. Ženska strategija neupitnosti je u srži ista kao i muška, ali razlika leži u činjenici da se žene više u nju uklapaju nego što je iniciraju što je uzrok rodne socijalizacije. Kućanski poslovi su dio identiteta žene i nešto „prirodno“ usađeno u nju. Putem ženske strategije pritiska pokušava se izmijeniti tradicionalna podjela kućanskih poslova. Provodi se putem prigovarjanja zbog nesudjelovanja u obavljanju kućanskih poslova ili zahtijevanja da se pojedini kućanski poslovi obave. Dok se pojedine žene zadovoljavaju s nižim stupnjem sudjelovanja, druge zahtijevaju viši stupanj sudjelovanja. Ženska strategija pristajanja definirana je kao odustajanje od mijenjanja tradicionalne podjele kućanskih poslova te je pasivnijeg karaktera. Kroz ovu strategiju vidljivo je ženino pristajanje na samostalno obavljanje kućanskih poslova i degradiranju istih u odnosu na „muške“ poslove. Postizanje što veće ravnopravnosti u partnerskom odnosu svrha je ženske strategije proaktivne egalitarnosti i ne razlikuje se od istoimene muške strategije no za žene je od iznimne važnosti pošto su one te koje pripadaju rodno diskriminiranoj skupini (Derado, Petrić, Tomić-Koludrović, 2020).

Kućanski poslovi osim obavljanja zadataka održavanja kućanstva (kuhanje, čišćenje, pranje rublja, odlazak u kupovinu) podrazumijevaju brigu o djeci, emocionalan rad i poboljšanje statusa (odnosi se na posao koji jedan partner radi da bi drugom partneru uvećao karijeru) za što je potrebno puno planiranja, organiziranja i upravljanja, a on pretežito pripada ženama (Coverman prema Šikić-Mićanović, 2009). Bartley i sur. su tradicionalno „ženske poslove“ u kućanstvu kategorizirale kao poslove s niskom mogućnošću kontrole. Takvi poslovi su rutinski i svakodnevni, nemaju definiran početak i završetak trajanja, a osim što ih karakterizira dnevni ili tjedni raspored sa malom mogućnošću raspodjele vremena, njihova svrha leži u služenju drugim članovima obitelji kako bi oni mogli ispuniti svoje primarne potrebe (prema Bartolac, Kamenov, 2013). Bird ističe da su kućanski poslovi više rutinizirani te manje ispunjavaju ženu od zaposlenja (prema Šikić-Mićanović, 2001). Zbog toga domaćice imaju manji osjećaj kontrole od zaposlenih žena (Ross, Wright prema Šikić-Mićanović, 2001). Wilson o kućanskim poslovima govori kao o sastavnom dijelu ženskih bračnih uloga zbog čega nije priznat niti plaćen kao rad (prema Šikić-Mićanović, 2001).

Istraživanje Galić prikazuje ukorijenjenost patrijarhalnog rodnog obrasca u Hrvatskoj u kojem je žena vezana uz privatnu sferu tj. u kojem je prirodno da joj je središnji životni smisao majčinstvo, briga o mužu, djeci, kućanskim poslovima te zapostavljanju vlastite karijere u svrhu podupiranja muškarčeve (2004). Dodjeljivanju rodnih uloga žene kao majke i

kućanice te muškarca kao hranitelja i radnika prethodila je industrijalizacija kada je proizvodnja dobara u kući premještena u tvorničke sustave (Galić, 2011). U kolikoj mjeri je vidljiva tradicionalna podjela na muško-ženske poslove prikazuju Bandalović i Popić koje su ustvrdile da bez obzira na zaposlenje izvan doma ili jednakom doprinosu kućnom budžetu, većina kućanskih poslova obavljaju žene, dok muškarci obavljaju zadatke poput popravaka u kući i oko nje (2019).

Da rutinske kućanske poslove gotovo isključivo obavljaju žene, prikazala je Klasnić (2018) koja navodi da se u 80% veza poslovi poput glačanja rublja, čišćenja sanitarnih prostorija, poslovi vezani uz održavanje rublja, brisanje prašine, čišćenje podova itd. poslovi koji žene obavljaju uz svoje plaćeno zaposlenje. U prosjeku zaposlene žene potroše 15 sati tjedno u obavljanju rutinskih kućanskih poslova što je prema njihovim procjenama trostruko više vremena u odnosu na vrijeme koje njihovi partneri provedu u obavljanju istih. Žene također pretežno obavljaju i poslove plaćanja računa i obavljanja sitnih poslova izvan kuće, dok su njihovi partneri zaduženi za tipično „muške poslove“ poput mijenjanja žarulja i plinske boce, održavanja automobila i kuće, no takvi su poslovi rjeđi, odnosno ne zahtijevaju svakodnevnu obavezu. Time se ukazuje na postojanje rodne neravnopravnosti u njihovom obavljanju. Istraživanje Ajduković (2009) koje se odnosilo na percepciju ravnopravnosti žena i muškaraca u Hrvatskoj pokazalo je da se više od polovice ispitanih ne slaže oko postojanja rodne ravnopravnosti između žena i muškaraca dok se otprilike svaki peti ispitanik složio oko postojanja rodne ravnopravnosti, pri čemu se žene više slažu u postojanju rodne nejednakosti od muškaraca jer ju osjećaju u praksi pa možemo zaključiti da je rodna nejednakost povezana s rodnim iskustvima. Također, sudionici/ice iz seoskog područja su češće smatrali da je rodna jednakost postignuta čime je pokazan sociokulturni obrazac ruralne sredine u kojem se puno teže odvija proces osvješćivanja postojanja rodne neravnopravnosti. Manja je vjerojatnost da će žena biti kritična prema nejednakoj raspodjeli kućanskih poslova i odgoju djece ako ih većina muškaraca i žena definira kao „ženski“ posao (Thompson prema Šikić-Mićanović, 2001) dok Baxter i Western tvrde da će nejednakom podjelom kućanskog rada biti zadovoljnije žene kojima je takav rad esencijalni dio bivanja „dobrom“ ženom nego žene koje odbacuju tradicionalnu ideologiju budući da ona opravdava postojanje rodne neravnopravnosti (prema Šikić-Mićanović, 2001).

U hrvatskom društvu danas su zastupljenije zajednice gdje su oba partnera zaposlena, međutim žene su te koje bez obzira na dob, stupanj obrazovanja i urbaniziranost područja u kojem žive obavljaju većinu kućanskih poslova (Kamen, Jugović prema Bartolac, Kamenov, 2013). Takva neravnopravnost u obavljanju kućanskih poslova i obiteljskih obaveza često

dovodi do sukoba profesionalne i obiteljske sfere. Žena mora rasporediti vrijeme između rada izvan kuće i obiteljskih obaveza (Čudina-Obradović i Obradović, 2000) čime raste njihova preopterećenost plaćenim poslovima izvan doma i onim neplaćenim poslovima koje moraju obaviti kod kuće, a izvor frustracija žena proizlazi iz nepravednosti koje osjećaju zbog preuzimanja većinskih obaveza u kući i oko obitelji (Ribblet Wilkie prema Čudina-Obradović i Obradović, 2000). Sukob obiteljskih i poslovnih obaveza izraženiji je kod žena koje su zaposlene u privatnom sektoru te kod žena s višim stupnjem neravnopravnosti u obavljanju kućanskih poslova i brige oko djece (Klasnić, 2018). Kada se roditeljska uloga dovede u pitanje, tradicionalno se poima da je briga o djeci (hranjenje i odijevanje, mijenjanje pelena, odvođenje djeteta liječniku, briga za njegov školski uspjeh i provođenje vremena s njim) posao žene. Muškarac igra roditeljsku ulogu putem privređivanja i osiguravanja svega neophodnog za obitelj (Jugović i Kamenov, 2009).

3.3. Utjecaj obiteljskih obaveza na ženinu karijeru

Posljedice obiteljskih obaveza na profesionalan život žena često imaju negativne učinke na njihovu karijeru na tržištu rada. Osim što žene često znaju biti pod većim stresom zbog sukoba ovih sfera, veća je šansa za potragom dodatnih izvora prihoda ili suprotno- usporavanjem karijernog napretka. Kao negativne posljedice ističu se i promjena posla te rad na skraćeno vrijeme. Prekid radnog odnosa ili odustajanje od željene karijere su posljedice koje su za žene najnegativnije, a uzroke tome možemo pronaći u ženinom radu u privatnom sektoru koji ne pruža dovoljno razumijevanja fleksibilnosti kada su u pitanju njene obiteljske obaveze te u neravnopravnosti partnera u odgoju i brizi za dijete (Klasnić, 2018).

Kućanski poslovi i briga za djecu rijetko ugrožavaju karijeru muškarca dok za ženu imaju negativne utjecaje (Šikić-Mićanović, 2001). Rezultati jednog istraživanja su ustvrdili da 38,8% žena radi pod znatno većim stresom zbog brige i odgoja djece. Istim istraživanjem se ustvrdilo da ono na muškarčevu karijeru gotovo i nema utjecaja što je možda najvidljivije kroz pitanje koji će od partnera uzeti bolovanje ukoliko se dijete razboli. Samo 8,8% muškaraca odnosno 3,1% žena je izjavilo da će muškarac uzeti bolovanje kako bi se brinulo o bolesnom djetetu (Čulig, Kufrin, Landripet). Klasnić ističe da ženine obiteljske obaveze često rezultiraju sukobom sa poslodavcem, odustajanjem od poslovnih putovanja i/ili stručnog usavršavanja, odbijanjem napredovanja itd. Osim toga, zbog sukoba poslovnih i obiteljskih obaveza, žene se često nalaze pod stresom, neispavane su i iscrpljene, nemaju vremena za sebe ili druženje s obitelji i prijateljima (Klasnić, 2018). Čak i da provedu manje sati na poslu izvan kuće, vjerojatnije je da će kućanski poslovi biti njena odgovornost umjesto da joj tih par sati budu prilika za slobodno vrijeme (Šikić-Mićanović, 2001).

Iako još uvijek ne možemo govoriti o podjednakoj podjeli roditeljske uloge, postepeno dolazi do mijenjanja i razlike u ulogama majki i očeva (Jugović i Kamenov, 2009). Kada je riječ o slobodnom vremenu provedenom u igranju s djecom, partneri podjednako ulažu trud (Jugović prema Jugović i Kamenov, 2009). Vlastiti osjećaj ispunjenosti i zadovoljstva presudan je za kvalitetan odnos i odgoj djece bilo da je žena zaposlena izvan kuće ili nije (Bandalović i Popić, 2019). Dok se karijere njihovih muževa neprekidno razvijaju, one često ostaju izvan tržišta rada ili se ograničavaju na poslove koje mogu prilagoditi odgoju i potrebama djece. Presudno je omogućavanje šanse da se žene ostvare kao poslovne i obiteljski zadovoljne žene jer se uslijed nedostatka vremena pojavljuju teškoće u usklađivanju profesionalne uloge s onom majčinskom. (Bandalović i Popić, 2019). Rješenje za povoljnije usklađivanje radnih sa obiteljskim obavezama bi trebala pronaći radno-obiteljska politika koja bi trebala omogućiti zaposlenicima da jednako obave i obiteljske i poslovne zadaće, koja bi

poticala i podupirala jednaku raspodjelu poslova između žena i muškaraca, koja bi osluškivala potrebe zaposlenika i koja bi morala moći uspostaviti određenu vrstu „nevidljivog ugovora“ između potreba poslodavca i posloprimca (Harker prema Galić, 2011).

3. 4. Međuodnos majčinstva i profesionalne karijere

Majčinstvo podrazumijeva niz emocija i osjećaja povezanih sa skupom specifičnih uloga koje ono nosi što žene često stavlja na raskrižje bivanja majkom i žene s karijerom (Apostu, 2017). Krajem 20. stoljeća, o majčinstvu se sve više razmišlja kao o željenom iskustvu umjesto društveno nametnute obaveze (Mindoljević-Drakulić prema Bandalović i Popić, 2019: 211). Unatoč čestom pritisku na žene od strane obiteljske okoline i pojedinih „interesnih skupina“ da se ostvare u ulozi majke, s jedne strane majčinska uloga nije nužan preduvjet za potpuno ispunjenje žene, već njena osobna odluka i prethodni dogovor s partnerom, dok je s druge strane majčinstvo cilj i smisao u životu svake „normalne“ žene (Bandalović i Popić, 2019). Međutim, postavlja se pitanje kako majčinstvo danas utječe na razvoj karijere?

Milkie i Peltola smatraju da je roditeljstvo najveći izvor sukoba uloga jer se postavlja pitanje kakve će biti posljedice po majčinstvo ako se žena zaposli izvan kuće (prema Čudina i Obradović, 2000). Takva briga je donekle opravdana pošto se zbog svojih karijera žene često odlučuju na metodu kontracepcije te ograničavaju broj djece kako bi se neometano mogle posvetiti svom profesionalnom razvoju (Fukuyama prema Apostu, 2017). Također, vjerojatnije je da će se zaposlene žene rjeđe odlučiti na rađanje iz razloga što im majčinstvo ne predstavlja središnju životnu vrijednost ili smatraju da bi time ugrozile druge važne ciljeve (Čudina i Obradović, 2000). Iako se to na prvi pogled možda čini negativnim, žene se manjim brojem djece se ne moraju odreći majčinstva, no uz odgodu rađanja i kontrole broja djece lakše usklađuju majčinstvo i poslovne obaveze (Paunescu prema Apostu, 2017).

Negativni društveni stavovi, proizašli iz tradicionalne definicije spolnih uloga uzrokuju ženinu nespremnost za rađanje djece radi nesklada njene radne i majčinske uloge. Pokazalo se da se žene rjeđe odlučuju na majčinstvo jer nemaju mogućnost kvalitetne institucionalne brige za dijete (Čudina Obradović i Obradović, 1999). Zbog tradicionalne podjele spolnih uloga u obitelji donekle je shvatljivo zašto su očevi manje spremni na preuzimanje brige o djeci. Žene se od rođenja priprema za ulogu majke, a briga o djeci stvara veći osjećaj nesklada između radne i obiteljske sfere nego obavljanje kućanskih poslova. Kada je riječ o broju djece, zaposlene žene će biti manje blagonaklone prema odluci o rađanju drugog ili trećeg djeteta (Čudina Obradović i Obradović, 1999). Rođenjem svakog sljedećeg

djeteta opada ženina prisutnost na tržištu rada jer veći broj djece znači prekide u karijeri i više vremena koje se treba posvetiti odgoju djece (Gelo, Smolić i Strmota, 2011). Ženski je ciklički tip karijere nasuprot muškom linearnom i progresivnom tipu (Leinert Novosel, 1999). Ciklička karijera podrazumijeva ženino uključivanje u posao, zatim prekid zbog rađanja i odgoja djece, potom vraćanja na posao, odsustvo zbog bolesti djeteta ili njege ostalih članova obitelji što povlači niz nepovoljnih događanja u njihovoj karijeri te se iz tih razloga žene stalno zadržavaju na jednakoj razini profesionalnih zadataka, teško napreduju, opredjeljuju se za fleksibilnije poslove. Istovremeno, muškarčeva karijera se neprekidno razvija, oni stječu iskustvo, ugled i napredak, izbivaju iz kuće kad god je to važno za posao te na kraju ostvaraju sigurna primanja u starosti. Razlika između ovih dviju karijera je vidljiva i kroz njihova različita primanja; zaposlena žena bi gubila puno manje novca koje bi ostvarila da nije postala majka što se na muškarčevu financijsku karijeru uopće ne odražava (Leinert Novosel, 1999). Ženama je odluka o povratku na posao osobito teška; za njih postoji potreba za povezivanjem s djetetom, ali i potreba da se vrate na posao jer im posao pruža materijalnu sigurnost i samopouzdanje čime postižu sliku idealne suvremene žene. Također, povratkom na posao žene imaju priliku za održavanjem interakcija sa vanjskim okruženjem, a pojedinim ženama je povratak na posao određena vrsta oslobođenja od kućanske svakodnevnice (Ciuperca prema Apostu, 2017).

Postavlja se pitanje utječe li ženin povratak na posao na odnose unutar obitelji? Jedno istraživanje je pokazalo da je ženin odnos s članovima obitelji vrlo dobar ili odličan bez obzira što se nije vratila ili je na posao nakon isteka porodiljnog dopusta, međutim struktura odgovora proizašlih iz tog istraživanja pokazala je da se takav odnos sa članovima obitelji definira kroz postojanje djece što navodi na zaključak da je majčinstvo ženama primarna uloga u kojoj se trebaju ostvariti (Apostu, 2017).

Ukoliko se žena odluči na majčinstvo, čak i uz pretpostavku da će brigu o djeci ravnopravno dijeliti s partnerom, one će biti te koje su angažiranije. To se naročito odnosi na poslove mijenjanja pelena, hranjenja djeteta i pomaganje u učenju, a ukoliko je dijete bolesno, češće je da žena uzme slobodne dane ili godišnji odmor kako bi ga mogla negovati (Klasnić, 2018:30). U situacijama kada se poslovne i obiteljske obaveze sukobe, žene će mnogo češće dati prednost obitelji umjesto poslu bez obzira brinu li ravnopravno s partnerom o djeci ili to čine pretežito same (Klasnić, 2018:45). U prilog tome govori i istraživanje Čulig, Kufrin i Landripet prema kojem će u slučaju sukoba obaveza u obitelji i poslovnih obaveza 40,5% žena češće dati prednost obitelji, dok će njih 28,6% gotovo uvijek dati prednost obavezama vezanim uz obitelj (2007).

3. 5. Ruralne žene kao društvena skupina od posebnog interesa

Najbolja ilustracija načina života ruralnih žena na prijelazu iz 19. u 20. stoljeća u zagorskoj Dalmaciji jest ona o zadrugama - najčešćem obliku obiteljske organizacije do kraja 19. stoljeća na prethodno navedenom području. U kontekstu zadruge analizira se i položaj ruralnih žena u predmodernoj zajednici koji je oblikovan tradicionalnom podjelom rada na muške i ženske poslove s naglaskom na muškarčevo obavljanje javnih poslova te ženinoj skrbi oko brige i odgoju djece, za kuću i poslove oko kuće te njeno kretanje isključivo u javnom prostoru. Osim toga obavljale su lakše poslove u polju (osim krčenja i sađenja), rada u mlinu te radu oko domaćih životinja (Bandalović i Buzov, 2011).

U usporedbi s prijašnjim životom žena iz ruralnih sredina, moglo bi se kazati da one prestaju biti potpuno marginalizirana populacija u hrvatskom društvu iako bi se promjena takve vrste trebala odvijati ubrzanijim tempom. Osim njihove veće ekonomske nezavisnosti, nužno je ukazati na „nevidljivost“, neprepoznatost i podcijenjenost njihovog rada, mijenjati patrijarhalan sustav obiteljskog odlučivanja te podjelu na muško – ženske poslove koji su zastupljeniji u ruralnim sredinama (Sinković i Đugum, 2011). Ruralne žene su opterećene problemom nezaposlenosti, njihov rad je uglavnom nevidljiv, u riziku su od društvene isključenosti te su višestruko diskriminirane tradicionalnom podjelom rodni uloga i patrijarhatom koji je posebno izražen u ruralnim sredinama te se kao takve ne prepoznaju kao posebna društvena skupina (Barada, Čop, Kučer, 2011). Kako ruralne žene primjećuju patrijarhalnost u hrvatskom društvu prikazano je u jednom istraživanju čiji rezultati govore da 87,62% ispitanica smatra da se patrijarhalnost u hrvatskom društvu očituje u podjeli na muške i ženske poslove i uloge, 84,24% ispitanica smatra da se on ogleda u nedovoljnom vrednovanju ženskog rada u svakodnevnom životu, dok njih 82,37% smatra da se patrijarhalnost najbolje vidi u razlici u odgoju djevojčica i dječaka (Sinković i Đugum, 2011).

„Dominantni društveni kodovi u ruralnim prostorima konstruiraju kućanski posao i dom kao ženino prirodno zanimanje i mjesto. To poimanje održava se tradicionalnim idejama o ženama (i muškarcima) u selima i tvori shvaćanja koja su srž društvenog identiteta žene, pri čemu je rad za plaću manje značajan“ (Šikić-Mićanović, 2012: 98). Stanovnici ruralnih sredina skloniji su tradicionalnim stavovima o pravima i obavezama žena i muškaraca u roditeljskim i partnerskim ulogama u odnosu na stanovnike gradskih sredina čiji su stavovi egalitarniji (Kamenov, 2009). Čak i ako imaju plaćen posao izvan doma tj. neovisan izvor vlastitih prihoda, ruralna rodna ideologija, prikazana u istraživanju Šikić-Mićanović na primjeru sela u Slavoniji, je takva da će žena zbog svoje pripadnosti ruralnoj sredini i

sveprisutnim tradicionalnim ulogama biti prvenstveno identificirana kao seoska žena odnosno majka (2012).

Ruralne žene tvore heterogenu skupinu jer se razlikuju po svojim ulogama i zanimanjima, interesima i potrebama te različitim stopama zaposlenosti. Također se razlikuju i po svojoj dobi, sastavu i veličini obitelji no ono što im je zajedničko jest činjenica da zbog svoje glavne uloge u strategiji i opstanku ruralnog kućanstva nerijetko odrađuju „najdulji dan“. Osim što prosječan dan ruralne žene podrazumijeva ispunjavanje obiteljskih obaveza što uključuje brigu za djecu i starije, sporno je i što više vremena provedu od muškaraca obavljajući neplaćene kućanske poslove (Šikić-Mičanović, 2012). Prema podacima istraživanja „101 pitanje za ruralnu ženu“, 72,40% ispitanica obavlja kućanske poslove u prosjeku do 8 sati dnevno, od 9-12 sati dnevno potroši 6,82% ispitanica, a 7,19% ispitanica dnevno potroši više od 12 sati dnevno u obavljanju kućanskih poslova. Otprilike 13% ispitanica na obavljanje kućanskih poslova potroši onoliko vremena koliko uspije uskladiti sa poslovima na gospodarstvu što ovisi o sezoni i vrsti posla (Sinković, Đugum, 2011). Podjelu kućanskih poslova među ruralnim ženama Splitsko-dalmatinske županije su prikazale Barada, Čop i Kučer čime se potvrdilo obavljanje kućanskih poslova kao ženske obaveze. Iako žene shvaćaju da se radi o podjeli rada po spolu, razloge za neuključenost muškaraca u obavljanju kućanskih poslova pronalaze u njegovom zaposlenju izvan kuće te odrađivanju pojedinih sitnih popravaka oko kuće. U slučaju trogeneracijskog kućanstva, kućanski poslovi se dijele između žene i njene majke/svekrve. Djeca povremeno pomažu kod obavljanja kućanskih poslova, ali generalno, žene ih žele poštediti obavljanja istih (2011). Podjela poslova između muškaraca i žena je tradicionalnija u proširenim kućanstvima jer je tu segregacija spolova stroža. U takvim kućanstvima žene (pogotovo snahe) gotovo uvijek brinu o kućanskim poslovima i odgoju djece jer prisutnost muževljeve rodbine/roditelja utječe na povećane tradicionalne rodne stavove koji ilustriraju jasno definiranu rodnu podjelu rada (Šikić-Mičanović, 2012). Kod proširenih kućanstava je zanimljivo spomenuti i raspodjelu kućnog budžeta koja je više tradicionalno rodno uvjetovana u odnosu na neproširena kućanstva u kojoj se partneri u egalitarnijoj mjeri dogovaraju oko raspodjele kućnog budžeta i dijeljenju troškova (Barada, Čop, Kučer, 2011).

U ruralnim zajednicama praksa obavljanja kućanskih poslova, brige i odgoju djece doprinosi ulozi „bivanja ženom“ (Šikić-Mičanović, 2012). Mnogim ruralnim ženama je briga o kućanstvu izvor zadovoljstva i samopoštovanja jer na taj način jačaju osjećaje pripadnosti i sklada iako to često rezultira dodatnim opterećenjem. Još jedan od izvora njihovog zadovoljstva je njihova štedljivost kojom doprinose ekonomskom blagostanju kućanstva.

Gotovo sve obavljaju same; spremaju vlastitu hranu (poput konzerviranja vlastitog voća i povrća), šiju i popravljaju odjeću, održavaju vrt, bave se održavanjem kućnog dekora itd. Iako im to donosi neformalnu i dijelom vidljivu moć, kod takvog rada je problematično što je obezvrijeđen jer se zbog svoje nevidljivosti ne naplaćuje i ne priznaje kao pravi rad (Šikić-Mičanović, 2012). Mnoge žene sudjeluju u neformalnoj ekonomiji (npr. ručni rad, izrada i prodaja vlastitih proizvoda). Poteškoće sudjelovanja u neformalnoj ekonomiji su višestruke. Takav rad je često povremen, slabije plaćen, nosi manju simboličku moć te suočava žene da svoje postojeće zadatke vezane uz potrebe obitelji usklade sa poslovnim obavezama. No, važno je naglasiti da se ruralne žene najčešće zbog usklađivanja obiteljskih i profesionalnih obaveza odlučuju na ovakvu vrstu rada. Važno im je zadržati ulogu „dobre“ žene i majke makar na štetu osobnog i profesionalnog razvoja čime se u konačnici samo produbljuje njihova društvena isključenost (Šikić-Mičanović, 2012).

Podržavanje rodne podjele rada od samih žena produbljuje njihovu „dvostruku opterećenost“ čime zaključujemo supostojanje tradicionalnih i modernih elemenata u hrvatskom društvu (Barada, Čop, Kučer, 2011). Obitelj je ruralnim ženama često na prvom mjestu zbog ograničenosti prilikom usklađivanja obiteljskih i radnih obaveza. Razloge možemo pronaći u nedostatku poslova u formalnoj ekonomiji, nedostatku servisa za skrb i potporu (npr. vrtići), ali i strahu od neodobravanja okoline pošto se u ruralnim područjima glavnim obilježjem ženskog identiteta smatra uloga kućanice i majke (Šikić-Mičanović, 2012).

Rezolucijom o položaju žena na selu koju je 12. ožujka 2008. godine donio Europski parlament ukazalo se na probleme s kojima se susreće većina ruralnih žena, poput zapošljavanja na nezaštićenim i neplaćenim poslovima premda su oni mjerljivi. Također, velik broj žena nije uključen u statističke podatke o nezaposlenosti, ne evidentiraju se na tržištu rada ili se ne vode kao nezaposlene (Sinković, Đugum 2011). Uspoređujući podatke o stopi nezaposlenosti u ruralnim i urbanim sredinama, može se zaključiti da u teoriji nema razlike iako je u praksi situacija drukčija. Nezaposlenost žena u ruralnim sredinama prekrivena je neprijavljenim honorarnim radom ili obavljanjem poljoprivrednih poslova (Barada, Čop, Kučer, 2011). Ruralne žene koje nisu na plaćenom zaposlenju, susreću se sa raznoraznim preprekama vezanim za tržište rada poput otkaza nakon rođenja djeteta, nemogućnosti rada izvan kuće zbog obiteljskih obaveza, otkaza zbog stečaja firme, nemogućnosti pronalaska posla nakon završenog stupnja obrazovanja, zbog starosne dobi itd. Otežane okolnosti zaposlenosti žena uključuju međugradski udaljene honorarne i sezone poslove ili poslove s fleksibilnim radnim vremenom (Barada, Čop, Kučer, 2011). S druge

strane ih sputava dominantna ruralna kultura koja im nameće brigu za obitelj, kućanstvo i rad u zajednici kao ono što je važnije u odnosu na iskustvo plaćenog radnog iskustva (Šikić-Mićanović, 2012). Premda prethodno navedeno ne umanjuje njihovu želju za stalnim zaposlenjem svjesne su da mogu očekivati skoro pa samo sezonske poslove koji su tipično „ženski“ (konobarice, sobarice, kuharice, prodavačice). Razloge za teško dobivanje stalnog zaposlenja pronalaze u svojoj dobi, nedostatku obrazovanja/prekvalificiranosti ili skrbničkoj funkciji u svojoj obitelji (Barada, Čop, Kučer, 2011). Nezaposlenim ruralnim ženama se zbog njihovog nesudjelovanja u formalnom tržištu rada bude osjećaji „jada“ i „besmislenosti“ jer su socijalno isključene od prihoda, izvora informacija i stvaranja socijalnih vještina s vanjskim okruženjem (Šikić-Mićanović, 2012).

Životi žena iz ruralnih sredina nalaze se između privatnog i javnog patrijarhata; uz jasno odvojene rodne uloge i tradicionalnu spolnu podjelu rada one ipak proizvode za kućanstvo te na lokalnom tržištu, no rad takve vrste se ne prepoznaje kao ekonomska djelatnost već se rad prepoznaje samo kao zaposlenje kod drugog poslodavca (Barada, Čop, Kučer, 2011).

4. ISTRAŽIVAČKA PITANJA

Istraživačka pitanja koja proizlaze iz navedenog cilja istraživanja i teorijskog okvira te na koja želimo odgovoriti provedbom kvalitativnog istraživanja za potrebe ovoga rada su sljedeća:

1. Kako izgleda radna svakodnevica ruralnih žena?
2. Kako su raspodijeljeni kućanski poslovi između partnera u intimnoj vezi?
3. Kako su raspodijeljene obiteljske obaveze unutar obitelji?
4. Na koje načine ruralne žene usklađuju profesionalni i obiteljski život?

5. METODOLOGIJA

Istraživanje je provedeno u svrhu odgovaranja na postavljena istraživačka pitanja tijekom svibnja 2021. godine u Splitsko-dalmatinskoj županiji u selima Srijane, Gornji Dolac, Trnbusi, Zvečanje, Gata, Tugare koja se nalaze na području bivše Poljičke Republike. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 12 žena koje su odabrane jer su zadovoljavale uvjete za istraživanje, a to je suživot s intimnim partnerom u ruralnim područjima. U ovom slučaju, sve sugovornice su bile u braku i sve su imale djecu. Ukupno pet sugovornica ima troje djece, četiri sugovornice imaju četvero djece dok preostale tri sugovornice imaju dvoje djece. Uzorak je bio heterogen prema vrsti zaposlenja te su u istraživanju sudjelovale žene koje su nezaposlene, formalno zaposlene, sezonski zaposlene dok je jedna, ujedno i najstarija sugovornica, umirovljena. Najmlađa sugovornica u istraživanju je imala dvadeset tri godine dok je najstarija sugovornica imala šezdeset pet godina te su se na taj način pokrile sve dobne skupine, a i dobila se šira slika o različitim iskustvima koja sa sobom nosi pojedina dobna skupina. Sve sugovornice su imale završenu srednju stručnu spremu osim najstarije koja je imala završenu samo osnovnu školu.

U regrutiranju sugovornica su se koristile metode direktnog kontakta i snježne grude s kojima se mjesto i vrijeme intervjuiranja dogovaralo u skladu s njihovim slobodnim vremenom. Sve sugovornice su bile obavještene telefonskim putem o cilju i svrsi istraživanja te im je pročitano pozivno pismo, a prije samog intervjuiranja pročitano im je tekst za dobivanje informiranog pristanka za sudjelovanje u istraživanju. Također, zagarantirana im je anonimnost i povjerljivost osjetljivih i identificirajućih podataka te su upoznate s načinom pohrane tih podataka. Zbog pandemije koronavirusa, sugovornice su ispitane u svojim dvorištima pri čemu su se poštivale epidemiološke mjere koje su uključivale nošenje maske i sigurnosni razmak. Jedna sugovornica je intervjuirana putem video poziva jer se osjećala sigurnije i ugodnije s obzirom na epidemiološku situaciju. Metodom direktnog kontakta je odabrano osam sugovornica, a metodom snježne grude se došlo do četiri sugovornice. Premda je ukupan broj sugovornica trebao biti petnaest, dvije nisu bile u mogućnosti s obzirom da su bile pozitivne na Covid 19, a jedna sugovornica je tijekom intervjuiranja odustala i zatražila da se audio zapis izbriše što je i učinjeno.

Podaci su se prikupljali metodom polustrukturiranog intervjua. Protokol polustrukturiranog intervjua je podijeljen na četiri teme, a pitanja nisu preuzeta od drugih autora već su osmišljena od strane autorice ovog rada. Intervjuiranje je trajalo u rasponu od 35 do 50 minuta te su svi razgovori vođeni licem u lice uz iznimku jednog u kojem je intervju proveden online putem. Intervjui su snimani diktafonom, a audio zapisi su kasnije

transkribirani. Prilikom intervjuiranja nisu se bilježili podaci koji su na bilo koji način mogli ukazati na identitet sugovornice. Transkripti su anonimizirani te je svakoj sudionici dodijeljena bročana oznaka. Transkripti su analizirani metodom tematske analize, a za prepoznavanje kodova i uparivanja kodova u teme koristio se softverski program Nvivo.

Kao nedostatak istraživanja, ističe se nedovoljno iskustvo istraživačice u provođenju kvalitativnog istraživanja što je vidljivo kroz provođenje intervjua. Premda su odgovori iz intervjua uspjeli zadovoljiti te su rezultati istraživanja uspješno dobiveni, istraživačica je dojma da je cjelokupno istraživanje moglo biti još „bogatije“. Također, nedovoljno iskustvo je utjecalo na stjecanje povjerenja kod sugovornica do kojih se došlo metodom snježne grude, no kako se provođenje intervjua odvijalo, tako je sugovornicama postajalo sve lakše odgovarati na postavljena pitanja. Nadalje, pripadnost istraživačice ruralnoj sredini u kojoj se istraživanje odvijalo, imalo je svoje prednosti i nedostatke. Prednosti su poznavanje područja, tradicije i običaja kao i poznavanje gotovo svih sugovornica do kojih se došlo metodom direktnog kontakta. Na taj način je uspostavljen prisniji odnos između istraživačice i sugovornica, stoga kod tih sugovornica nije bila prisutna trema prilikom intervjuiranja već su bile opuštenije, komunikativnije te su rado odgovarale na postavljena pitanja. Nedostatak koji je proizašao iz poznavanja istog dijela sugovornica je taj što je istraživačici bilo teže zadržati objektivno mišljenje naspram sugovornica koje nije poznavala od ranije.

6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Interpretacija podataka dobivena intervjuiranjem ruralnih žena s područja Splitsko-dalmatinske županije podijeljena je u sljedećih šest poglavlja. Prvo poglavlje služi kao svojevrstan uvod jer opisuje obrazac stanovanja sugovornica odnosno njihovu udaju na selo te način stanovanja (život u užem ili proširenom kućanstvu).

Drugo poglavlje bavi se ruralnim ženama i njihovim sudjelovanjem na tržištu rada. Opisuje se njihova radna iskustva koja se temelje na sezonskom radu i/ili stalnom zaposlenju dok se s druge strane ističe problem nezaposlenosti ruralnih žene i prepreke na koje nailaze prilikom pronalaska istog. Također se spominje i sudjelovanje u sivoj ekonomiji kao jedan od oblika popunjavanja kućnog budžeta.

U poglavlju koje potom slijedi, prikazuje se raspodjela kućanskih poslova između partnera. Opisuje se vrste kućanskih poslova i procjena vremena koja je potrebna za njihovo obavljanje, zatim kako je došlo do takve podjele kućanskih poslova te naposljetku zadovoljstvo žena s takvom raspodjelom. S obzirom da je riječ o ruralnim područjima, opisuje se i sudjelovanje žena u poljoprivrednim poslovima kao i raspodjela takve vrste rada između partnera.

Četvrto poglavlje se bavi raspodjelom obiteljskih obaveza između partnera kao i ulogom majčinstva i koje je ono sve promjene donijelo u životu sugovornica. Također, opisuje se percepcija sugovornica o značenju dobre majke i dobrog oca.

Zatim slijedi poglavlje o načinima usklađivanja obiteljske i profesionalne sfere. Ono je od posebnog značaja jer se u njemu isprepliću sve prethodno spomenute teme. Opisuje se pokušaji pronalaska ravnoteže između obiteljske sfere koja uključuje obavljanje kućanskih poslova i brige za djecu i profesionalne sfere. U kontekstu usklađivanja ovih dviju sfera spominju se i (ne)mogućnost daljnjeg obrazovanja zaposlenih žena te nedostatak dječjih vrtića u ruralnim sredinama.

U posljednjem poglavlju opisuje se radna svakodnevnica ruralnih žena i njihovo slobodno vrijeme te načini kako ga provode. Također se spominje termin mentalnog rada koji se kao takav ne prepoznaje, no svejedno je dio svakodnevnice ruralnih žena.

6. 1. Obrazac stanovanja ruralnih sugovornica

Shodno definiciji populacije istraživanja, sve sugovornice žive u ruralnim sredinama na području Splitsko-dalmatinske županije. Gotovo sve sugovornice su prethodno živjele u urbanim mjestima, a kao razlog preseljenja na selo navode udaju. Na taj način se vrsta stanovanja gotovo svih sugovornica odvijala virilokalno; nakon udaje su napustile rodnu kuću te su se preselile u suprugov dom.

Ne živim oduvijek na selu, rodila sam se i odgojila u gradu.. SU1

Nisam oduvijek ovdje, aaa do 21. godine san živjela u gradu i udala sam se na selo. SU5

Ovde živin ima šest godina, prije san živila u (ime grada). SU7

Nisam rodom odavde, rodom san iz (naziv grada), udala sam se s 18 godina, od tada živim ovdje. SU8

Nije, nego san udana vamo. SU10

Način stanovanja sugovornica se mijenjao vremenom. Premda su gotovo sve sugovornice određeni period života nakon udaje živjele s muževim roditeljima, vremenom su uspjeli sagraditi svoja odvojena kućanstva pa su za vrijeme provođenja intervjua samo tri sugovornice živjele u višegeneracijskim kućanstvima. Spomenute tri sugovornice su mlađe životne dobi te su u više navrata tokom razgovora naglasile kako im stanovanje sa muževim roditeljima ne odgovara zbog nedostatka vlastitog prostora no zbog financijskih razloga si ne mogu priuštiti stvaranje vlastitog doma. Vidljivo je da višegeneracijski način stanovanja nije više dominantan u ruralnim sredinama. Sugovornice koje su prije dijelile kućanstvo sa širom obitelji iskazuju zadovoljstvo zbog toga što su se odselile od njih, dok sugovornice koje još žive sa širom obitelji izražavaju želju da stvore vlastita kućanstva.

Nekoć da, sada hvala Bogu ne, više i nego mi je drago zbog toga (...) znači, živila san par godina sa svekrom i svekrvom, malo san živila s njima, malo s materon i ćaćon zato šta se sa njima nikako nismo mogli nać, pa bi bilo problema pa bi došli ovamo, onamo, znači dok nismo napravili sebi svoj kutak bilo je baš teško. Oni su onako malo čudni ljudi, hmmm žele da je sve po njihovom, nekako ne razume tu razliku u godinama, tako da nam je bilo baš teško, svaki dan bi bila neka drama. SU3

Dijelili smo, to je užasno (smijeh), kratko smo živili s njima onda nam je dida da kat kuće ugrubo pa smo to sredili (...) zato šta si ti tu u braku sa svima njima, a nisi s partnerom, sa

mamon, taton tako da je to bezveze i onda smo se odvojili gore. SU4

A jesmo (...) ne znam šta bih ti rekla, pokušali smo dignit kredit pa pokušati napraviti nešto svoje, nije ti selo ka grad da moš u podstanare tako da zasad živimo ja i on, dvoje male dice, svekar i svekrva. Svekrva grinta, svekrva ko svekrva (smijeh), ona bi ovako, ona bi onako, smeta joj ovo, smeta joj ono, a svekar malo star, boli ga dosta u zadnje vrime, al kako on kaže od starosti. SU12

6.2. Ruralne žene na tržištu rada

Sudionice istraživanja međusobno se razlikuju prema radnom statusu. Jedan dio sugovornica je formalno nezaposlen, dok formalno zaposlene sugovornice opisuju kako su nerijetko radile raznorazne poslove, pretežito one sezonske, prije nego im se pružila šansa za stalnim zapošljavanjem. Premda posjeduju bogato radno iskustvo, ono se temelji na poljoprivrednim i sezonskim poslovima u ugostiteljstvu poput čišćenja apartmana, konobarenja, pomoćnih poslova u kuhinji itd. što su „tipična“ ženska zanimanja. Samim time, zaposlene sugovornice nisu imale priliku rada u struci niti su imale šanse za napredovanjem u karijeri.

Aaa trenutno sam zaposlena, već zadnjih 9 mjeseci radim kao uuu u firmi koja se bavi čišćenjem i održavanjem centra, uuu radila sam sve i svašta (smijeh), od sezona, od poljoprivrede, od stočarstva (...) pa najviše sam radila na sezonama, povremeno sam imala stalna, ajmo reć stalna zaposlenja. SU1

A trenutačno san na porodiljnom, ali ka ono zaposlena san, znaš ono, bila san zaposlena misec dana pa san otišla na porodiljni. Radin ko administrator u (naziv tvrtke), potpisala san ugovor. Većinom san bila nezaposlena, ali radila bi sezonski. SU11

Osim obavljanja sezonskih poslova, pojedine sugovornice su jedan period radnog vijeka radile na „crno“ što doprinosi razvoju sive ekonomije, a njihov rad čini „nevidljivim“. Osim što su radile bez prijave, one su također zarađivale prihode pružanjem poljoprivrednih usluga i izradom proizvoda za prodaju, a takvi poslovi su povremeni i nestabilniji u odnosu na stalno zaposlenje. Sugovornice kroz sudjelovanje u sivoj ekonomiji vide priliku za povećanjem kućnog budžeta, a tijekom intervjuiranja se stekao dojam da prihode zarađene na taj način ne doživljavaju kao osobni dohodak već dohodak koji je namijenjen troškovima kućanstva.

Nešto sam kratko radila u (naziv tvrtke), to je bilo prije nego šta sam zatrudnila, u biti to je bio sezonski posao i onda znan odraditi ponekad u (naziv poslodavca), ali stvarno slabo (...) i jedno i drugo je bilo na crno. SU3

Bavila sam se uza sve to poljoprivredom i pečenjem soparnika (...) da, to sam radila da bi povećala kućni budžet (...) znači radila sam i na ugovoru o radu, a radila sam i sezonski, a na crno ako se ovo smatra na crno, pečenje soparnika i poljoprivreda, onda je to na crno. SU9

Nezaposlenost je jedan od problema s kojima se susreću ruralne žene. Pomalo im je nelagodno reći da su nezaposlene s obzirom na to da odmah naglašavaju da ni same ne bi voljele da nisu zaposlene. Nezaposlenost ostavlja negativan utjecaj koji je vidljiv kroz društvenu isključenost, a želja za doprinosanjem u kućanstvo rezultira osjećajem manjka samostalnosti. Stječe se dojam da se njihov osjećaj manjka samostalnosti manifestira kroz provođenje vremena i obavljanja poslova vezanih uz privatnu sferu, a koji je neplaćen i nevidljiv.

Trenutačno sam nezaposlena iako bi voljela da nije tako (...) obzirom na moj život prošlih 10 godina, koji je samo u kući, znači čim sam završila školu, udala sam se i nonstop sam ono u kući, jedno dite, drugo dite, treće dite i pomalo se osjećam društveno asocijalno, baš mi treba neki posao da me malo osamostali, da se bolje osjećam, da doprinosim. SU3

Je, jedino mi je krivo šta neman do dan danas posao, eee jer se osjećam puno manje vrijedno nego da radim, kako ne, budi u meni osjećaj i ljutnje i frustracije i nezadovoljstva da vas od toga svega i nervoze šta nemate posao i boli. SU5

Premda iskazuju snažnu volju za pronalaskom posla, ruralne žene svjesne su prepreka na koje nailaze u pronalasku istog. Prema pričama sugovornica, može se naslutiti da uzrok nezaposlenosti ruralnih žena više ne leži u patrijarhalnoj sredini koja je dominantnija u seoskim sredinama i u kojoj je češće prevladavala tradicionalna podjela rada prema spolu. Uspoređujući svoje živote sa generacijama njihovih majki i baki, sugovornice ističu da su se dogodile promjene koje se tiču njihovog zapošljavanja izvan kuće. Primjerice, njihove bake su imale nisku razinu obrazovanja, u pravilu su imale najmanje četvero djece te su bile previše zauzete obavezama u kući, brigom o stoci i poljoprivredi da bi uopće imale vremena i mogućnosti zaposliti se izvan doma pa čak i da je to bilo uobičajeno u patrijarhalnoj sredini kao što je seoska. Nije im bila dostupna tehnologija poput perilice rublja ili usisavača kao što je danas stoga je njihovo obavljanje kućanskih poslova iziskivalo puno više vremena. Od

današnjih ruralnih žena se manje očekuje da će svoje vrijeme usmjeriti samo na obavljanje kućanskih i poljoprivrednih poslova te na odgoj djece. Dapače, od njih se očekuje da pronađu posao jer u današnje vrijeme jedna plaća nije dovoljna da se pokriju svi životni troškovi jednog kućanstva stoga se gubi uloga muškarca kao jedinog hranitelja obitelji.

Gledajući život moje svekrve ona je bila osuđena isključivo na to da živi u toj sredini, da se isključivo posveti svojoj djeci, obitelji, odgoju i da sve svoje slobodno vrijeme usmjerava na poljoprivredu i stočarstvo. Od mene se to danas ne očekuje. SU1

Nisu one imale izbore, a i mislin da muški nisu dali eeee, volili su da su žene domaćice, žena kući mora biti domaćica, a oni su zarađivali, donosili, doprinosili i tako. A danas je već drugačije. SU6

Generacija moje babe je do mojih godina već imala četvero dice najmanje i one su stvarno fizički radile, odgajale tu dicu i nitko ih nije pita kako im je. Imale su polja, stoku, eto puno dice i još muža koji je radia i to je sve. Kad bi se dite razbolilo nije se muškarac brinia za njega niti ga je vodila doktoru nego ona. I niti jedna se nije žalila jer nije imala kad. I da se mogla zaposlit izvan kuće, neman pojma kad bi i to stigla. SU12

Nekad se nije očekivalo od žena da uz poslove čuvanja djece i brige o njima, da još nešto rade, to je bila rijetkost, a sad već dolazi do tih nekih očekivanja jer je realno prije muškarac radia i to je bilo dovoljno da cilu obitelj opskrbi, bilo je dovoljno sredstava međutim danas je sve toliko poskupilo da kad bi čovik iša vodit se time naprosto ne može. SU3

Prepreke na koje ruralne žene danas nailaze prilikom sudjelovanja na tržištu rada su nedostatak socijalnih servisa poput dječjih vrtića, nedostatak radnih mjesta u sredinama u kojima žive te loše usluge javnog prijevoza koje se manifestiraju kroz rijetke dnevne linije autobusa koje povezuju selo sa gradom. Zapošljavanje u urbanim sredinama podrazumijeva svakodnevna putovanja koja su često neisplativa jer zahtjevaju dodatno vrijeme. Spomenute prepreke su među sudionicama percipirane kao nedostatak života na selu. Uspoređujući sebe sa ženama u urbanim mjestima, mišljenja su da se ženi u gradu puno lakše zaposliti jer su im dostupniji dječji vrtići, radnih mjesta ima više, a javne linije prijevoza su bolje organizirane.

Nezaposlena san pošto živin na selu, neman auto, autobusnih linija vam nema, tako da i da želite radit, nemate se vi di zaposlit. SU5

Smeta mi recimo šta nema vrtića u selu i mislin da je to za ženu grozno jer nema svaka svekrvu koja će joj uskočit pričuvat dite. Kako da se žena sa sela onda zaposli jer ovde posla nema, ti nemaš kome ostavit dite i eto, tako da definitivno je to nedostatak. Autobusnih linija više nema nego ima, žene se ni na to ne mogu oslonit. SU12

Da je ženi sa sela lakše nać posa to ne, to apsolutno ne, one nemaju nikakvih poslova ponuđenih, može radit eventualno na dva radna mista i to je to. Ako postoji neka ustanova di se može zaposlit, ali to vam većinom ovde po selima nema. Nema šanse da nađe posa osin ako će svaki dan putovat do grada, onda može radit i ima šanse, ali to joj je normalno onda teže. SU2

U gradu realno možeš tražit neki posao jer ti je sve donekle blizu, imaš više opcija, mi tu na selu nemamo nekih opcija, a ako želiš radit negdje drugo, moraš putovat i izgubit 2 sata dnevno na putovanje. SU3

Tijekom razgovora sa sudionicama istaknulo se pitanje potrebe za posjedovanjem vozačke dozvole. Sugovornice koje ne posjeduju vozačku dozvolu slažu se sa sugovornicama koje je imaju kako je ona bitan faktor u mobilnosti ruralnih žena. Uzimajući u obzir loše organizirani javni prijevoz, osim što posjedovanje vozačke dozvole predstavlja određeni oblik samostalnosti, ono olakšava traženje zaposlenja u drugim mjestima. Gledajući iz takve perspektive, ne posjedovanje iste možemo smatrati preprekom ruralnim ženama pri pronalaženju posla. Također, vozačka dozvola je primjer pozitivne promjene u životu ruralnih žena jer one danas imaju veće mogućnosti za polaganjem od generacija svojih majki i baki koje nisu imale ni potrebu voziti s obzirom na to da im se život odvijao u privatnoj sferi.

Ako ne voziš moš se obisit reklo bi se, a pošto san ja oduvik vozila ne vidin to ko nedostatak, ali znan puno žena koje rade, ne rade, nevažno, ne voze i preteško im je. SU4

Znači svaka žena koja živi na selu bi trebala imat položeni vozački i radi dice i radi same sebe jer joj je puno lakše nego da nema vozački, znači da joj bilo šta triba ona ne može otić jer joj nije toliko dostupno, a dok u gradu žena ima sve, takoreć može i pješke otić. Smatram da ako ima položeno, okej, može nać sebi posa, ali ako nema vozački, teško je to jer nemoš uskladit s autobusnim linijama, jednostavno je prisiljena ne ić na posa, to je nedostatak u svakom pogledu. Zato mislin da bi svaka žena na selu trebala imat vozački jer je onda njoj puno lakše živit na selu. SU8

Moš mislit šta su moja mater i moja baba znale šta je vozački, nije im ni tribala, a meni je moja mater odma sa 18 to platila jer zna da je danas žena na selu bez vozačkog ka bez jedne noge. SU12

6. 3. Raspodjela kućanskih poslova između partnera

Sve sugovornice obavljaju rutinske kućanske poslove poput usisavanja, brisanja prašine, pranja i peglanja odjeće, kuhanja, čišćenja kupaonice, namještanja kreveta itd. U prosjeku, sugovornicama je potrebno između 4 - 8 sati dnevno za obavljanje kućanskih poslova koje raspodijele tokom dana pa imaju osjećaj kao da im je za to potreban cijeli dan.

Ne znan koje ne obavljan, znači pomest, oprat, oprat robu, osušit robu, ispeglat robu, napraviti krevete, mijenjat posteljinu, oprat zahode, znači stvarno sve. Ne znan koje ne, teško mi je sitit se nečeg što ne obavljan (...) pa ja mislin jedno radno vrime, realno, u to ide i kuhanje tako da dok ja njih nahranin, iman ručak, iman doručak, iman večeru, sredit sve za njima prije škole tj. kad su oni u školi sve sredin, cijela smjena mi ta protekne u sređivanju i kuhanju, kad oni dođu oni sve to opet unerede i onda opet do navečer sve pokušavan vratit u normalu, jedno 7-8 sati kad sve zbrojiš sigurno. SU3

Sve, sve kućanske poslove obavljan, i čistin i peren i spreman i šta ja znan, sve, sve šta se smatra kućnim poslom to je na meni (...) a dnevno traje 0/24 sata (smijeh) jer ovaj netko dođe u 12 sati, netko dođe u 3, netko u 4, tu si kao spreman, moraš bit spreman, moraš podgrijati, moraš doraditi jer neko dođe s posla u 4 ure, neko dođe s posla u 5 sati tako da je pa skoro pa cjelodnevno. SU6

Svee. Sve. Kuhanje, čišćenje hmmm, pituravanje stana (smijeh), šta još spada, kuhanje, spremanje, čišćenje, obavljanje spize (...) Pa sigurno 4 sata dnevno da bi sve bilo onako kako treba, 4 sata, možda i više. SU9

Tradicionalna podjela rada prema spolu je prisutna kod gotovo svih sugovornica čime se potvrđuje postojanje tradicionalnih rodni uloga. Kod zaposlenih mlađih sugovornica je vidljiva egalitarnija podjela poslova; one i njihovi partneri dijele kućanske poslove sukladno vremenu koje troše na radnom mjestu po principu tko što i kada stigne, no kod starijih sugovornica, onih zaposlenih i onih nezaposlenih je dominantnija tradicionalna podjela rada gdje one obavljaju kućanske poslove, a njihovi partneri obavljaju poslove koji se odnose na sitne popravke u kući, pranje automobila i vanjske poslove poput poljoprivrednih. Pojedini partneri u tradicionalnim vezama samoinicijativno preuzimaju na sebe određeni kućanski

posao poput kuhanja jer to vole raditi ili imaju slobodnog vremena za njegovo obavljanje dok je ostatak kućanskih poslova isključivo obaveza žene.

Partner nikad ne sudjeluje u obavljanju kućanskih poslova, nee, ne, ne, njegov posal je drugačiji, on u principu po cijeli dan izbiva iz kuće, on ima svoj posal, bavi se sa svojim poslon, tako da je kućanstvo isključivo moja briga i moj teret (...) pa on radi sitne popravke oko kuće, on će popraviti mašinu za suđe, a ako on ne može, zovemo drugoga. SU1

Šta se tiče kućanskih, to čišćenje, peglanje i to, to ne, to ja, a on šta se tiče vanjskih poslova ono oko kuće, tu je. Na primjer oranje, okopavanje, ziđanje i tako. SU5

Sudjeluje najviše u kuhanju, ako je slobodan voli skuhat to neću kazat, voli kuvati i voli spremati, to jee. Već za pranje i čišćenje, to je većinon na meni. SU6

Generalno nije jer on radi, a i kad san bila zaposlena svekrva je uskakala. On opere auto i to je to. Doduše on zna koliko ja mrzin tu robu (smijeh) pa mi je on zna stavit na sušilo i skinut, a njemu to nije mrsko kako on kaže, a i šta mu ima bit mrsko kad to jedino po kući i radi, mater ga je tako odgojila (smijeh). Ali puno meni znači i to malo šta uradi. SU12

A on je najčešće na terenu, kad dođe doma bude umoran od terena i svega, najčešće traži neku svoju slobodu u smislu da se malo odmori od svega, ponekad mi uleti što se tiče kuhanja jer to stvarno voli, to je to, šta se tiče ičeg drugog apsolutno ne. SU3

Sugovornice opisuju kako je podjela rada oko kućanskih poslova nametnuta bez obzira jesu li nezaposlene ili su zaposlene izvan kuće. Svjesne su da je takva podjela uzrokovana pripadnošću ruralnoj sredini koja je tradicionalnija po pitanju podjele rada prema rodnim ulogama. S druge strane, nezaposlenim sugovornicama je takva podjela rada došla spontano pošto su njihovi partneri zaposleni te su one preuzele ulogu kućanica iako su svjesne da je njihov rad nevidljiv, podcijenjen i neplaćen.

Pa došlo je do takve podjele jer žene ovde uglavnom nisu radile na poslu, onda su bile kućanice, bavile se kućnim poslovima i odgajale djecu. Međutim, s vremenom su se žene ovde sve više počele zapošljavati, ali podjela odnosno nepodjela je ostala ista (smijeh). SU4

Hmm to se jednostavno tako dogodilo u našem životu jer ja sam znači 15 godina bila nezaposlena, znači bila san kući i bila san s djecom i to, on je bio na terenu i radio i tako se to dogodilo. SU9

Pa nekako je došla spontano s obzirom da on radi, ja ne radin, to je na neki način moje radno misto za koje nisan plaćena niti cijenjena, ali je moje radno misto takvo da ja se bavin time i to se podrazumijeva, tako to nekako ovde na selu funkcionira, a možda i u gradu, ne znam. Tu i tamo mi uleti ko dami, radi neku uslugu, ali najčešće je to tako i nema tu puno priče. SU3

Pojedine sugovornice su iskazale nezadovoljstvo tradicionalnom podjelom rada no unatoč tome prihvaćaju je na način da odustaju od mijenjanja tradicionalne podjele kućanskih poslova te pristaju na samostalno obavljanje istih. Možemo reći da je riječ o individualnoj ženskoj strategiji pristajanja (Derado, Petrić, Tomić-Koludrović, 2020). Sugovornice pristaju na takav oblik podjele jer su svjesne da je ona ukorijenjena u ruralnim sredinama prvenstveno jer su njihove majke na takav način odgajale svoje sinove. No, premda podjelu poslova na muške i ženske smatraju nepravednom, sugovornice razloge za neuključenost muškaraca u obavljanju kućanskih poslova pravdaju njihovom zaposlenošću izvan doma. Također, nezaposlenost ženu dovodi u podređen položaj prema partneru koji je zaposlen jer se zbog svoje nezaposlenosti osjeća dužnom preuzeti sav teret obavljanja kućanskih poslova.

Ne smatran je pravednom i to mi uopće nije ok. Da smo je dogovarali, ne bi se ovako dogovorili, ali šta da ti ja kažem, tako ti je to ovde kod nas, tako je bilo mojoj babi, tako je bilo mojoj materi, tako je i meni. Maloprije san ti rekla, ja i kad san radila, kućanski poslovi nisu bili njegov posla nego moj i svekrvin. Svekrva je tu malo i kriva jer ga je ona naučila da žena drži sva tri čoška u kući. Moran ti priznat, prije mi je to išlo više na živce kad san radila, a ovo otkad san nezaposlena...iman osjećaj ka da neman pravo glasa tu jer šta bi drugo i radila po cile dane. Ovako meni prođe vrime, kuća mi je čista i to je neki moj doprinos uz to šta naravno, brinem o dici. SU12

Smatran je nepravednom, al' šta ću, teško ćete vi sad nać muškarca koji će imat vremena i volje ženi sad da pomaže u kućanskim poslovima, ako je on sam zaposlen i radi od 8 sati do 10 sati navečer, onda dođe umoran i onda najjednostavnije nema volje za to. SU10

A trenutno, gotovo da sam otupila na to i to mi je ok, naravno da bi volila da mi ponekad uleti jer nekad bi mi trebala pomoć, ali s obzirom na to da ja ne doprinosim, ja se osjećam na neki način kao da je to moj posao i da neman šta tu tražiti neka svoja veća prava, jednostavno mi je to u redu. SU3

Kada je riječ o poljoprivredi, gotovo sve sugovornice obavljaju one fizički manje zahtjevne poslove poput sađenja i kopanja povrća, pletenja luka, zalijevanja i pljevenja. S

druge strane, njihovi partneri obavljaju poslove koji uključuju traktor. Obavljanje poljoprivrednih poslova ovisi o sezoni, ljeti je dan duži stoga sugovornicama oni iziskuju više vremena. Radnu svakodnevnicu ruralnih žena osim kućanskih poslova i zaposlenja izvan doma tako čine i poljoprivredni poslovi. Međutim, one su zadovoljne raspodjelom poljoprivrednih poslova i smatraju da sve te aktivnosti odrade jednako s partnerom.

Znači, ako triba kapulu ono oplest vamo tamo, a partner radi, dolazi kasno, znači ja ću otić, to uredno napraviti bez ikakvog problema, ako triba loze isto sredit, isto ću otić bez problema, raditi ću red po red, ne smatram to nekim naporom niti da je mene netko prisilio, to je čisto moja dobra volja. Sudjeluje i on u svemu. Ako on dođe ranije s posla, a triba recimo ili oko kumpira on će to uredno otić i napraviti (...) jesan, zadovoljna sam tom podjelom. SU8

paaa bavimo se poljoprivredom, krompir, kapula, luk i ovo nešto sitno za sebe, blitva i takve neke sitnice (...) zimi je kraći dan tako daa manje ima posla, ali opet morate čistiti korov, sjeći drva, a ljeti je duži dan i puno više ima posla jer morate i ujutro i popodne biti šta se tiče poljoprivrede. Ja sam amo reć u okopavanju, okopaje i on, al manje, a on je više s traktorom. Ja zalijevanje, pljevenje i tako. SU5

Kod raspodjele kućnog budžeta prevladavaju egalitarni odnosi. Supružnici zajedno odlučuju o svakodnevnim troškovima kao i onim većim ili svatko ima svoje zaduženje oko plaćanja određenih troškova. Zanimljivo je primijetiti kako nezaposlene sugovornice naglašavaju kako je novac koje troše zajednički premda ih je zaradio suprug.

A mi to sve skupa, nema tu sad njegovo, moje, naše to je zajedničko (smijeh), to je tako došlo, ko ima, kako ima rješava i eto ga. SU7

Znači muž i svekar su zaduženi za režije, a ja i svekrva smo eto za spizu, hranu zadužene. Nemamo ti mi tih briga. SU10

E pa sad, tu nema (smijeh), sve jednako, o svemu se dogovaramo, mislim muž doprinosi znači kad ja ne radim, on doprinosi, donosi plaću, a šta se tiče financija znači to je sve dogovorno iiii znači o spizi, o režijama, znači bilo čemu to je sve dogovor. SU8

6. 4. Raspodjela obiteljskih obaveza i značaj uloge majčinstva

Otkad su postale majke, sve sugovornice su složne da im se život promijenio na način da su dobile jednu obavezu i odgovornost više. Premda je sugovornice opisuju kao jednu obavezu više, ta jedna nosi puno više njih, a hranjenje djeteta, presvlačenje pelena i igra s njima su samo neke. Sugovornice je majčinstvo naučilo većoj organiziranosti čime se produbila njihova višestruka opterećenost. Ilustrirana je kroz primjere manjka vremena koje žene više ne mogu trošiti na sebe već ga posvećuju djeci, razumijevanju djetetovih potreba i zabrinutosti oko djece dok su na poslu. Ipak, o majčinstvu govore kao o predivnom iskustvu.

Puno se prominia, toliko da ne možete virovat dok ne doživite postat majkom. Znaš više da nisi samo ti tu i da postoji netko za koga si odgovoran, to je najveća promjena. Ne spavaš više do podne nego se budite i ti i muž po par sati u noći. Gledaš na sat kad ćeš mu dat jest, pa mu minjaš pelene, kupaš ga, maziš se s njim. Najgore ti je kad se dite razboli, a moj mali je bia baš boležljivo dite i to me ubijalo pogotovo kad je muž bia na poslu. Bilo mi je grozno i kad bi ga malog ostavila sa svekrvon, a ja moran na posa, a on nedaj ti ga Bože bolestan, to me isto ubijalo jer bi najradije bila s njim, a ja moran bit na poslu, skoncentrirana na goste, a tebi dite doma plače jer ga boli. SU12

Otkad san postala majka, promijenilo se puno odgovornosti, brige, nespavanja, tribate se posvetiti, još ako je dijete bolesno ili nešto, nema više izlazaka, nema kina, nema kazališta. Naučila sam se organizaciji, dijete kad spava ja moran kuću očistiti, oprat suđe, spremat ručak, popeglat robu, stavit je sušit, ako mogu šta vanka napraviti dok dijete spava i to..mora se organizirati jer bez organizacije ne možete funkcionirati. Morate se ranije dizati nego dok ste bili cura ako ćete sve imati kako treba. SU5

Aaaa promijenio se život 100 posto, 100 posto, postati majka to je nešto predivno, jedno predivno iskustvo i to mi je smisao nekoga života, to je nešto moje šta san ja stvorila i šta moran odgajati i njegovati (...) pa čujte evo malo više napora imaš, dijete zahtjeva puno, prisvlačenje, oblačenje, kupanje i dohranjivanje i zauzima puno, ali ništa to ne osjetin, to je ono šta voliš i nema tu ajme teško mi, ajme ovo ajme ono, ne, ne, ne, to sve s ljubavlju radiš, kad nešto radiš s ljubavlju onda ti ništa nije teško. SU6

Za razliku od podjele kućanskih poslova, podjela oko brige i odgoja djeteta je egalitarnija. Gotovo sve ruralne žene koje su sudjelovale u istraživanju govore o uključenosti svojih partnera u odgoju djece te ravnopravnoj podjeli poslova koji se tiču brige i donošenja odluka vezanih za djetetov život. Uloga muškarca se na taj način mijenja te on više nema

isključivo ulogu roditelja koji privređuje već je na jednak način angažiran oko brige za djecu. Partneri sugovornica obavljaju poslove oko djeteta koji uključuju mijenjanje pelena, hranjenje, igranje, vođenje na raznorazne aktivnosti i pomaganje pri pisanju domaće zadaće.

Pa je normalno, kad je kući pomaže oko škole, starijem pomaže oko zadaće, manju vodi u školu, a najmlađa mu je nonstop po rukama, hranjenje obavljan ja, a on ih prisvlači obavezno. SU11

Apsolutno, apsolutno u svakom pogledu. Radia je sve šta je tribalo i pomoć u kući i oko njih i igra i vođenje na njihova događanja i neškolska i sportska i tako, uvijek je bia aktivan. SU2

Pomaže mi on puno, od početka je. Sa drugin diteton se više i uhoda, ali kad nam se i sin rodia on bi njega nosia kad je plaka, minja mu pelene, hrania ga i diza se po noći donit ga meni u krevet dok san još dojila. Sad je sin prvi osnovne pa mu pomaže oko matematike koju ja ne znam (smijeh), a kćer obožava, stalno se igraju. SU12

Kada je u pitanju značenje dobre majke i dobrog oca, moglo bi se reći da ga sudionice istraživanja deklarativno izjednačavaju. Dobra majka se brine o svom djetetu, komunicira s njim, pribjegava metodi kompromisa i izbjegava fizičko kažnjavanje te pokušava pružiti djetetu maksimalnu dozu ljubavi i podrške. Dobra majka je požrtvovana, svjesna je svoje uloge roditelja i spremna je sebe staviti u drugi plan radi potrebe djeteta. Međutim, sugovornice su svjesne da majka, da bi bila dobra majka, mora biti zadovoljna i sretna te da nekad sama sebi mora biti prioritet kako njihova djeca ne bi osjetila nezadovoljnost. Sugovornice smatraju da je dobar otac onaj koji je je svjestan da su djetetu oboje roditelji i da im isto kao i one trebaju pružiti ljubav i pažnju što podrazumijeva provođenje vremena s njima, razgovaranje i zanemarivanje vlastitih potreba.

Aaaa dobra majka je znači bit požrtvovana majka, znači da se u jednom određenom periodu života mora um suzdržat od nekih stvari i daaa bi trebala staviti sebe jel u nekakav drugi plan, ali ne na takav način da daaaa patiš jer onda ne možeš onda to svoje zadovoljstvo i tu svoju sreću dat svom djetetu, dobra majka je ona majka koja je spremna saslušat svoje dijete, koja je u svakom trenutku spremna postić kompromis sa tim djetetom i da dijete na neki način ima podršku i ljubav u svojoj majci (...) paa dobar otac je onaj otac koji je isto sve to spreman pružiti, dobar otac je onaj otac koji je isto spreman određeni dio svog vremena posvetit svom djetetu znači da isto u jednom momentu te neke svoje potrebe stavi sa strane ako ga dijete u tom momentu treba za nešto. SU1

Sretna majka je dobra majka i to san zaključila nakon sto godina (smijeh). Loša majka je ljuta, nesretna u tim odnosima i lošem braku i kužiš eto šta znači bit dobra majka (...) pa ista stvar, sretan otac dobar otac, s tim da se posveti svojoj djeci, da da od sebe maksimalno i ta mater i taj otac, važno mi je da čovjek od sebe da maksimalno bez obzira šta radia pa tako i u roditeljstvu pa će od toga bit nešto jel, a inače ako se daješ polovično to je po meni loš otac i loša majka jer evo kužiš, kad si se već odlučia na roditeljstvo. SU4

Pa dobra majka znači da se s djetom šta više komunicira, priča, da se izbjegavaju te batine, najvažnije je da djetu budeš i roditelj i prijatelj, da što više s njim komuniciraš, razgovaraš, da dite u tebe ima povjerenje, da ti se ono u svako doba može obratiti, da mu pružiš tu ljubav, znaš. Pa smatram da i otac triba, koliko god majka s djetom priča, smatram da i otac triba. SU8

6. 5. Načini usklađivanja obiteljske i profesionalne sfere

Usklađivanje obiteljske i profesionalne sfere žena u društvu se teško postiže na zadovoljavajući način. Osim što su opterećene obavljanjem kućanskih poslova, sugovornice također na raznorazne načine pokušavaju pronaći ravnotežu između obiteljske i poslovne sfere. Jedan od takvih primjera je rad isključivo tijekom sezone. Sezonski poslovi su sugovornicama privlačniji jer su zaposlene samo određeni dio godine što im na jedan način omogućava da imaju vlastite prihode, a s druge strane da lakše usklađuju zaposlenje sa brigom oko djece i kućanstva. Prednost sezonskih poslova je i vrijeme koje se troši na odlazak na posao; sugovornice objašnjavaju da im je jednostavnije putovati par mjeseci godišnje na posao nego svakodnevno.

Pa sezonski san radila jer mi to nekako najviše paše, znači sezona traje 6 mjeseci, meni je to ono okej jer recimo mlađi mali je ima neke poteškoće koje se tiču školstva i onda nisan mogla prepustit da on to sam, tribala mu je moja potpora, da san bila u stalnom radnom odnosu ne bi mu mogla pružit pomoć pa sam se tako nekako bazirala na tu sezonu jer ono početak sezone je negdi prid kraj škole, a završava amo reć ono početak škole, tako da san bila u mogućnosti da mogu i njemu pomoć u tom školavanju. SU8

Zastalno nisan mogla raditi jer san rodila četvrto dite pa san dala otkaz, a sezonski mi je bilo lakše jer san putovala sa sela pa mi je bilo lakše putovat 6 mjeseci, 3 mjeseca nego putovat cijelu godinu, a putovala san 76 km dnevno. SU9

Odustajanje od daljnjeg obrazovanja zbog majčinstva također je jedan od problema zaposlenih žena. Da bi lakše postigle sklad između obiteljskih i poslovnih obaveza, sugovornice nisu pokazale interes za daljnjim obrazovanjem uz pomoć kojeg bi eventualno mogle napredovati u karijeri, već su se zadovoljile sa postojećim poslovima. Sugovornice su se zadržale u profesijama poput konobarenja, pomoćnih poslova u kuhinji, rada u trgovini, kozmetičkim i frizerskim salonima za koje im nije potrebno daljnje usavršavanje, gdje nemaju mogućnost napretka i gdje imaju minimalne šanse za naknadnim povećavanjem plaće. Premda pojedine sugovornice iskazuju žaljenje, u sukobu obiteljskih i poslovnih obaveza veću prednost su dale majčinstvu čime se ono istaknulo kao životni prioritet od većeg značaja u usporedbi sa poslovnim uspjehom. Uloga majke je ruralnim ženama privlačnija od stvaranja karijere.

Jel se računa ako sam odustala od fakulteta (smijeh), šalim se, ali eto, odustala sam od fakulteta jer nisam mogla, ostala sam trudna i nisam se vidila sa malim djetetom i mužem na faksu kako studiran, ali za mi je, ko zna, možda bi napredovala i radila nešto bolje od konobarenja.
SU12

Radila si jer moraš prehraniti djetetu, a šta se tiče karijere ma to je gotovo ako nisi završila u nekom određenom periodu života školu, neku adekvatnu, a onda nemoš ni napredovati. Ako sam počela kao pomoćni kuvar takva sam i ostala do kraja životnoga vijeka, nisam ni nagnijala tome da sad djetetu zapostavin recimo, premda to nije obrazloženje, pravo opravdanje, ali eto ima si previše obaveza u obitelji da bi mogla sad ići i u školu, naknadno uz tu djetetu. SU2

Vjerojatno sam mogla biti neka uspješna frizerka, mogla putovati po svijetu, educirati se i to, ja sam odabrala ovo sama i obitelj i sve jer karijeru ako gradiš onda je moraš dugo graditi, a onda je kasno, mislin kasno za obitelj ja nisam bila tamo u tridesete, evo sad na primjer da roditelji prvo djetetu, mislin da je to kasno. SU7

Kao što je ranije spomenuto, sugovornice su suočene s nedostatkom dječjih vrtića u ruralnim mjestima u koje žive. Osim što je to poteškoća s kojom se ruralne žene suočavaju u kontekstu zapošljavanja, važno je to sagledati u kontekstu usklađivanja majčinstva i posla. S obzirom na to, ističu važnost i ulogu baka svoje djece koje su u mogućnosti čuvati i brinuti se za svoju unučad kako bi one mogle uskladiti poslovne obaveze i majčinstvo. Svjesne su da bez podrške „baka-servisa“ ne bi uopće bilo moguće raditi izvan kuće. Zanimljivo je primijetiti kako sugovornice uopće nisu spominjale partnere kada je u pitanju čuvanje djece

dok su one na poslu; u situaciji da djecu nema tko pričuvati, one su te koje bi dale otkaz i prestale s radom da mogu biti uz djecu.

Kada sam se prvi put zaposlila ja nisam baš osjetila da moja djeca s tim nešto gube jer smo, jel, u tom periodu ipak živili i sa njihovom bakom koja ih je čuvala, igrala se s njima, kuhala i brinula se da su oni sigurni. SU1

Ja sigurno ne bi mogla putovat na posa i radit da moja mater ili svekrva ne čuvaju dicu dok ja radin. U nas nema vrtića, muž isto radi, tako da stvarno ne znam kako bi ja to organizirala, morala bi dat otkaz, stvarno ne znam. SU11

Kod zaposlenih majki se prilikom balansiranja obiteljskog i poslovnog života s vremenom pojavi sukob navedenih sfera. S obzirom da gotovo sve sugovornice obavljaju kućanske poslove bez uključenosti svojih partnera, one su višestruko opterećene te su same priznale da bi im bilo lakše kada bi imale pomoć i podršku. Na pitanje utječe li njihov posao na majčinstvo, pojedine sugovornice su odgovorile potvrdno pri čemu se osjetila grižnja savjest i osjećaj rastrganosti između posla koji im je potreban i uloge bivanja dobrom majkom. Naglasak je na mentalnom radu žena; sugovornice svakodnevno razmišljaju o organizaciji na način da svoje dane raspodjele da bi bile u mogućnosti odraditi smjenu na poslu, održati kuću urednom i čistom te posvetiti dovoljno vremena svojoj djeci, njihovim potrebama i obavezama. Kod sugovornica se budi osjećaj frustracije jer u balansiranju ove tri sfere stječu dojam da zbog njihove opterećenosti najviše pate upravo njihova djeca.

Posao, da, zato što evo nisam bila neko vrijeme sa svojom djecom za koje sam mislila da bih trebala biti i onda kad dođeš kući pa poslovi ovi, poslovi oni, djeca su onako malo..nisu zapostavljena, nisu zapuštena, ali ono, ne znan, ne mogu to objasniti (...) je, puno teško je uskladite te obaveze, pogotovo kad san radila, kad su mi djeca bila manja, kad su oni postali veći, oni su i pomagali, ali dok su djeca bila manja to je bilo teško za sve organizirat, sve napraviti, sve (...) bi, bilo bi puno lakše da mi je netko pomogao. Na koji način? Bilo bi mi lakše evo na primjer da sam imala nekoga ko će mi spremić ručak kad dođem doma s posla, znači samo taj ručak, meni bi to značilo puno, jer oko ručka svaki dan moraš najmanje 2 sata izgubiti, evo to bi bila jedna stavka koja bi meni puno pomogla. Ima toga puno još, ali to mi je najvažnije od svega, samo da mi je netko kad san došla s posla ručak spremio, ovo drugo mi ništa ne bi bilo problem. SU9

Je, je, utjecalo je ljube jer moraš ić radit (...) taj vaš partner obeća da će ih čuvat pa vam ih čuva tri dana pa onda vam četvrti dan kaže ja ovo ne mogu, ja iman faturetu i ode, a ti moraš na posa, nije se to često događalo jer san ja uvik imala rezervni plan, ali to je grozno i onda dođeš s posla dosta puta umoran i ljut jer se umoriš, a oni ti (djeca) nisu krivi onda bacaš tamo sve, pospremaš...utječe ti to na majčinstvo kako ne, upravo zato što nemaš u kući potporu jer znan puno slučajeva di svekrve čuvaju dicu da one odu vanka, svekar, svekrva, mama, tata, sestre nekakve, di je nekakva zdrava obitelj koja vam daje potporu jel i onda je to puno lakše (...) znači može se di je ravnomjerna raspodjela evo. SU4

6. 6. Radna svakodnevica i slobodno vrijeme ruralnih žena

Radna svakodnevica sugovornica ruralnih područja je višestruko ispunjena. Zaposlene sugovornice preuzimaju brigu o kućanskim poslovima i djeci te je usklađuju prema radnom vremenu izvan doma. Bez obzira što ne rade izvan doma, nezaposlene sugovornice ističu da im je dan ispunjen zbog raznoraznih kućanskih poslova i poljoprivrednih poslova te brige oko djece. Tvrdе da nema razlike između radnog dijela tjedna i vikenda što se tiče količine obaveza koje imaju, premda ističu kako im je ljetno vrijeme draže jer je dan duži pa imaju osjećaj da stignu obaviti sve poslove koje moraju. Radna svakodnevica ruralnih žena se tako odvija između formalnog zaposlenja, obavljanja kućanskih i poljoprivrednih poslova te brige oko odgoja djece.

Pa moj tipičan radni dan izgleda tako da, je li, odem i odradim tih svojih 8 sati koliko radim i onda naravno, posvetim se kući, uvijek treba nešto očistiti, uvijek treba nešto skuhati, pripremit ručak za sutradan i između toga, jel, malo provjeriti kakva je situacija s robom, treba li je oprati, treba li je ispeglati (...) razlika između tjedna i vikenda ne postoji (smijeh), aaaaaa šta se tiče ljeta i zime, više mi paše ljeto jer je nekako ipak dan duži pa iman osjećaj da sve te obaveze nekako mogu strpati u taj jedan te isti dan. SU1

Ujutro se dignem nešto prije 7, pripremam njima sendviče, pregledam im torbe jer često zaboravljaju teke, njih probudim, obučem ih, znači pripremam ih totalno za školu. Onda ih odvedem u školu, kad ih ostavim u školi, ili odem u dućan (...) onda kreće sređivanje, stavim prati robu, otvorim sobe, razračun, pomem kuću, operem. Uglavnom mi protekne u tim kućanskim poslovima i onda dođe vrijeme da opet treba otići po njih (...) treba pisati domaće, čitati lektiru, onda im ja pomažem (...) Kasnije spremam nekakvu večeru, ovisi jesu li se u međuvremenu šporkali, treba li šta prati, uvijek se nađe još poneki poslić. Možda san sad nešto i izostavila, ali tako mi izgleda dan. SU3

Tijekom razgovora sa sugovornicama o ispunjenosti njihovog tipičnog dana, pojedine su ispričale kako njihov dan započinje ritualom ispijanja kave. Njihovo ispijanje kave dok se ukućani ne ustanu, popraćen je razmišljanjem kako što bolje organizirati dan kako bi se svi poslovi mogli obaviti i kako bi se sve stiglo na vrijeme. To ukazuje na postojanje mentalnog rada; svakodnevno ispijanje kave uz promišljanje o što boljoj organizaciji rada kod sugovornica zahtjeva vremenski i kognitivni napor, no pitanje je da li ga one prepoznaju kao rad s obzirom da on kao takav često u društvu nije prepoznat.

Znači ja bi se ujutro u 4h ustajala hmmm skuvala bi najprije kavu i popila kavu, tako bi jedno pola sata sama sa sobom pila kavu, razmišljala, organizirala svoj dan i spremila se i išla na posao... SU9

Digla bi se prva, skuvala sebi kavu i zapalila dvije cigare dok bi mi usput prolazilo kroz glavu šta sve tri dan taj dan obaviti i kako da se organiziram da sve stignem... SU2

Kada je riječ o slobodnom vremenu, sugovornice opisuju kako ga uglavnom provode čitajući knjigu ili gledajući televiziju, a često ga provode i šetajući jer ih to opušta. Nedostatkom života na selu smatraju manjak društvenih, kulturnih i sportskih objekata kao i činjenicu da su sela sve siromašnija stanovništvom pa se nemaju s kime družiti.

Nemaš za družiti se s nikim, nemaš kina, kazališta, nemaš sportskih dvorana, nemaš tih stvari. SU6

Slobodnog vremena se uvijek može naći kad se hoće (smijeh) to bude uz čitanje knjige ili gledanje televizije. SU5

imam slobodnog vremena popodne, većinom ga provodim šetajući, znači oden i šetan, to mi je nekako najdraže i najviše san opuštena onda. SU8

Kad ne radim, imam slobodnog vremena, onda čitam, gledam televizor, prošetam. SU9

7. RASPRAVA

Nakon provedene tematske analize, dobivena je jasnija slika o višefunkcionalnim ulogama žena u ruralnim područjima. Na temelju toga možemo znatno detaljnije i opširnije raspravljati u njihovim položajima na tržištu rada koji je isprepleten s njihovim obavezama u kućanstvu i obitelji te načinima na koje usklađuju obiteljsku i poslovnu sferu.

Imajući na umu da su ruralne sredine konzervativnije i tradicionalnije naspram urbanih, (Kamenov, Jugović, 2011) pojedini pokazatelji tradicionalizma koje spominje Šikić-Mićanović (2012) poput patrilokalne vrste stanovanja nakon stupanja u brak i života u proširenom kućanstvu, polako se gube. Također, ruralne žene su sve manje vezane isključivo uz privatnu sferu jer jedna plaća nije dovoljna za ekonomski opstanak kućanstva. Zbog ekonomskih pritisaka na kućanstvo, sudjelovanje žena na tržištu rada više nije samo pitanje socijalne pravednosti (Kerovac, 2003). Možemo reći da patrijarhalno ruralno društvo više ne ograničava sudjelovanje žena na tržištu rada, dapače, od njih se to očekuje, no ako usporedimo ovo istraživanje sa istraživanjem koje su provele Barada, Čop i Kučer na primjeru Zadarske županije (2011) dolazimo do sličnih nalaza koja se tiču otežanog pristupa ruralnih žena tržištu rada. Prvo, zbog nedostatka radnih mjesta u ruralnim sredinama, kao problem se nameće nedostatak redovitih autobusnih linija javnog prijevoza koje bi omogućile pronalazak posla u obližnjim gradovima tako da možemo reći da se sudionice ovog istraživanja na njih ne mogu osloniti. Shodno tome, nametnulo se pitanje o važnosti posjedovanja vozačke dozvole koja bi olakšala mobilnost ruralnih žena. Premda je posjedovanje vozačke dozvole i korištenje automobila pokazatelj mobilnosti žena te ono ima potencijalni utjecaj na socioekonomske mogućnosti žena jer olakšava zapošljavanje i putovanje na posao i s posla čime se štedi na vremenu koje se može iskoristiti za druge aktivnosti (UNECE, 2009) iz dobivenih podataka vidljivo je da su sugovornice koje nemaju vozačku dozvolu ujedno i nezaposlene. Drugo, nedostatak dječjih vrtića se također ističe kao prepreka sudjelovanja na tržištu rada. Prema dostupnim podacima, od ukupno šest sela koja se nalaze u uzorku ovog istraživanja, postojanje dječjih vrtića je zabilježeno samo u selima Gata i Tugare. U oba vrtića je organiziran šestosatni jutarnji boravak² pa se nameće pitanje može li žena pronaći fleksibilan posao ili posao na pola radnog vremena koji bi se odvijao samo u jutarnjoj smjeni.

Nedostatak servisa socijalne skrbe usko je povezan kada je riječ i o načinima usklađivanja obiteljske i poslovne sfere ruralnih žena. S obzirom da je uobičajeno da žena preuzima brigu o djeci, ona treba pronaći alternativne načine skrbi o djeci ukoliko se želi

² podatak dostupan na <http://www.vrtic-omis.hr/index.php/home/naivrtii> (preuzeto 10.05.2022.)

zaposliti izvan doma (Gelo, Smolić, Strmota, 2011). Prema dobivenim podacima, ruralne žene se u nedostatku dječjih vrtića oslanjaju na pomoć svojih majki i svekrva koje se brinu za djecu dok su one i njihovi partneri na poslu. Da nemaju njihovu podršku, ne bi imale mogućnost zapošljavanja čemu ide u prilog podatak da je polovica žena u dobi od 25 do 54 godine ekonomski neaktivna zbog obiteljskih obaveza (Kerovac, 2003). Ruralne žene u tom segmentu nemaju podršku svojih partnera čija je uloga u obitelji i dalje prvenstveno hraniteljska stoga ni ne čudi činjenica da se dio sugovornica iz uzorka odlučuju na sezonski rad kako bi postigle balans između posla i brige za djecu i kućanstvo. Također, jedan od načina postizanja takvog balansa je odustajanje od daljnjeg obrazovanja. Pokazalo se da obiteljske obaveze imaju prednost nad uspjehom na poslovnom planu pa ruralne žene ostaju na postojećim poslovima u tipičnim ženskim zanimanjima koja su slabije plaćena i ne nude mogućnost napretka. Ruralnim ženama je uloga majke privlačnija od stvaranja karijere jer ruralna zajednica posjeduje moć zadiranja u rodni identitet žena putem kojeg one osjećaj vlastite vrijednosti pronalaze primarno u ulozi majke (Little prema Šikić-Mićanović, 2012).

Premda je ranije spomenuto da ruralna područja polako gube obilježja tradicionalizma u smislu obrasca stanovanja, tradicionalna podjela poslova prema spolu je i dalje prisutna bez obzira na zaposlenost sugovornica ovog istraživanja izvan doma. One obavljaju rutinske kućanske poslove poput usisavanja, brisanja prašine, pranja odjeće i glačanja, dok su njihovi partneri zaduženi za poslove pranja automobila i obavljanja sitnih popravaka u kući. Rodno uvjetovana podjela rada je nametnuta sukladno rodnim očekivanjima koja su dominantnija u ruralnim sredinama. Prema Šikić Mićanović (2012) poslovi čišćenja, kuhanja i skrbi za druge su prirodno primjereni ženama, a u pravilu muškarci ne obavljaju kućanske poslove da bi izbjegli izrugivanje od strane prijatelja i ostalih ukućana. Svrha obavljanja kućanskih poslova jest proizvodnja dobra za trenutnu potrošnju u kućanstvu poput skuhanog obroka i čiste odjeće (Mackintosh, 2013), a jedan dio uzorka svoj rad u kućanstvu doista opisuje kao svojevrsno radno mjesto s obzirom da nemaju formalno zaposlenje premda percipiraju takav rad kao podcijenjen i neplaćen. Još uvijek nema vidljivog pomaka u kontekstu mijenjanja tradicionalne podjele rada. Žene koje su sudjelovale u istraživanju svjesne su da je ona ukorijenjena u svijest ruralnog društva; tako je bilo njihovim majkama i bakama pa iako iskazuju nezadovoljstvo one je prihvaćaju na način da odustaju od mijenjanja tradicionalne podjele kućanskih poslova te pristaju na samostalno obavljanje istih. Možemo reći da je riječ o individualnoj ženskoj strategiji pristajanja (Derado, Petrić, Tomić-Koludrović, 2020). S druge strane, valja naglasiti da do pojedinih pozitivnih promjena ipak dolazi kada je riječ o položaju žene u ruralnim područjima u usporedbi sa prošlim vremenima. Žene danas imaju

priliku položiti vozački ispit i imaju veće šanse za ulazak u javnu sferu bilo da je riječ o osobnom izboru žene ili potrebom za još jednim dohotkom u kućanstvu. No, plaćeno iskustvo rada ne znači da će se njihov rad u kućanstvu i briga oko djece smanjiti, naprotiv, ono će samo produbiti njihovu višestruku opterećenost jer se od njih očekuje da sudjeluju na tržištu rada te vode brigu o kućanskim i poljoprivrednim poslovima te skrbe o djeci.

Odmak od tradicionalnih vrijednosti vidljiviji je kroz raspodjelu obiteljskih obaveza koja uključuje brigu i skrb o djeci. Partneri zajedno obavljaju poslove koji se tiču mijenjanja pelena, hranjenje djece, pomaganja oko školskih zadaća i igre s njima. Premda je raspodjela obiteljskih obaveza u većoj mjeri egalitarnija naspram raspodjele kućanskih poslova, čini se da ona još nije dosegla svoj vrhunac. Dobiveni podaci ukazuju da se žene ne mogu osloniti uvijek na partnera što je vidljivo na primjeru čuvanja djece ukoliko su žene zaposlene, a nemaju organiziran boravak u vrtiću za dijete ili nemaju mogućnost da djecu ostave s njihovim bakama. To možemo povezati s deklarativnim izjednačavanjem uloga idealne majke i idealnog oca; ako se podaci pažljivo promotre, možemo zaključiti da su sugovornice u većoj mjeri posvećene svojoj ulozi kao roditelja te da imaju veća očekivanja od svojih partnera kada je u pitanju sudjelovanje oko odgoja djece. Moglo bi se reći da tu najbolje ocrta dihotomija između uloge oca koji je prvenstveno hranitelj obitelji i uloge majke čija je zadaća prvenstveno skrb o djeci.

8. ZAKLJUČAK

Na četvrtoj UN-ovoj svjetskoj konferenciji žena u Pekingu 1995. godine, ustanovljen je Svjetski dan seoskih žena koji se svake godine obilježava 15. listopada. Države su se tom prigodom obavezale na omogućavanje ravnopravnog pristupa i prava na potpuno sudjelovanje ruralnih žena u vlasti kao i podizanja svijesti o njihovim potrebama.³ UN-ov odbor za uklanjanje diskriminacije žena je 2016. godine donio Opću preporuku br. 34 (2016) o pravima žena u ruralnim područjima. Jedna od obaveza države stranke vezane uz specifične dimenzije prava žena u ruralnim sredinama tiče se zapošljavanja, a to podrazumijeva da bi države stranke trebale dodatno ženama u ruralnim područjima osigurati prava na zapošljavanje. To uključuje pospješivanje prelaska ruralnih žena iz neformalne u formalnu ekonomiju osiguravajući im pritom sigurni prihod i priliku za povećanu zaradu, unaprjeđenje uvjeta rada u ruralnim područjima, omogućavanje skrbi o djeci kako bi se ublažio teret neplaćenog pružanja skrbi, a istovremenog uključivanja žena u plaćeni rad te na koncu, osmišljavanje i provođenje ciljane mjere kako bi se ruralne žene mogle zaposliti u njihovom lokalnom području, naročito stvaranjem djelatnosti koje omogućavaju zaradu (UN, 2018).

Čini se da prethodno navedeno nije još zaživjelo u stvarnosti. Za početak valja naglasiti da je do pojedinih pozitivnih promjena došlo. Rezultati ovog istraživanja ukazuju da ruralne žene u usporedbi sa prijašnjim generacijama imaju veće mogućnosti sudjelovanja u javnoj sferi kroz obrazovanje i zapošljavanje, dostupna im je potrebna tehnologija te imaju priliku za stjecanje vozačke dozvole. Međutim, one se i dalje suočavaju sa poteškoćama prilikom zapošljavanja u vidu nedostatka radnih mjesta u područjima gdje žive, orijentirane su prema sezonskim poslovima koja ne predstavljaju stalna zaposlenja, a ujedno su i nestabilnija te su koncentrirane u tipičnim ženskim zanimanjima poput prodavačica, konobarica, čistačica itd. koja su slabije plaćena i ne nude mogućnost napredovanja. Dio sugovornica ima iskustva sa radom na „crno“ i sudjelovanja u sivoj ekonomiji. Također, dodatne prepreke na koje nailaze se manifestiraju kroz nedostatak dječjih vrtića i loše usluge javnog prijevoza, stoga bi se na stjecanje vozačke dozvole trebalo gledati kao na nužnost koja je prijeko potrebna ruralnim ženama za svakodnevno funkcioniranje. Stoga su sugovornice mišljenja da se ženama u urbanim sredinama lakše zaposliti.

Tradicionalna podjela poslova na muške i ženske je i dalje prisutna u ruralnim područjima bez obzira da li je žena zaposlena izvan doma ili nije. Prema rezultatima istraživanja možemo zaključiti da je uzrok takvoj podjeli rada patrijarhalna ruralna sredina, ali

³ izvor: <https://ravnopravnost.gov.hr/vijesti/15-listopada-svjetski-dan-seoskih-zena-3291/3291> (pregledano 20.05.2022.)

i (ne)svjesno podupiranje takve raspodjele rada od samih žena jer unatoč nezadovoljstvu takvom podjelom rada, one ne čine ništa da bi to promijenile te i dalje preuzimaju teret obavljanja kućanskih poslova koji nisu cijenjeni ni plaćeni. Neuključenost partnera u obavljanju kućanskih poslova pravda se njihovom zaposlenošću izvan doma.

Nezaposlenost na ruralne žene utječe negativno jer im se budi osjećaj frustracije i manje vrijednosti dok se kod zaposlenih žena s vremenom pojavljuje sukob između poslovne i obiteljske sfere. Iako se raspodjela oko brige i odgoja djeteta pokazala egalitarnijom u usporedbi sa raspodjelom kućanskih poslova, ruralnim ženama često izostaje pomoć i podrška partnera. U situacijama kada se dogodi sukob, uloga majčinstva ima prednost te one zbog nedostatka vremena odustaju od daljnjeg obrazovanja te biraju nestabilnije poslove poput sezonskih. Ukoliko nemaju adekvatnu skrb za dijete dok su one na plaćenom zaposlenju, podrazumijeva se da se neće ni zaposliti već će ostajati kući, brinuti se za djecu i obavljati rad u kućanstvu.

Možemo zaključiti da je radna svakodnevnica ruralnih žena višestruko ispunjena. Ona se sastoji od obavljanja neplaćenih kućanskih i poljoprivrednih poslova, brigom oko djece, obavljanjem formalnog zaposlenja (ukoliko su zaposlene) ili traženjem posla kojeg bi mogle obavljati, a da ga mogu uskladiti sa svojim radom u kućanstvu. Također, one svakodnevno obavljaju mentalni rad; organizacija dana i postizanje ravnoteže s ciljem da se sve obavi na vrijeme je isključivo njihova obaveza.

9. PRILOZI

9.1. Protokol intervjua

UVOD:

1. Možete li mi za početak reći nešto o sebi? Koliko imate godina, živite li oduvijek ovdje, koji ste najviši stupanj obrazovanja postigli?
2. Koliko dugo već živite sa svojim partnerom? Imate li djece? Dijelite li kućanstvo sa širom obitelji?
3. Živate li u kućanstvu sa starijim i nemoćnim članovima? Možete li mi opisati kakvu vrstu skrbi oni zahtijevaju?
4. Koji Vam je trenutni radni status? Možete li mi opisati Vaše dosadašnje radno iskustvo? Čime se sada bavite? Možete li mi malo opisati svoj posao?
5. Možete li mi reći tko je u Vašem kućanstvu zadužen za upravljanje financijama i raspodjelom kućnog budžeta? Kako se donose veće financijske odluke, možete li mi dati nekoliko primjera u zadnjih nekoliko godina – što ste kupovali i kako se odlučilo o kupovini, tko je platio?

KUĆANSKI POSLOVI:

1. Koje Vi sve kućanske poslove obavljate? Možete li otprilike procijeniti koliko Vam dnevno treba sati za njihovo obavljanje?
2. Sudjeluje li Vaš partner u obavljanju kućanskih poslova? Što i koliko radi? Možete li mi reći nešto više o tome ili navesti neke primjere?
3. O čemu ovisi podjela kućanskih poslova između Vas i Vašeg partnera? Kako ste dogovorili tu podjelu? Smatrate li je pravednom? Zašto? Koliko ste zadovoljni takvom podjelom poslova s partnerom? Čime jeste, a čime niste zadovoljni, što biste voljeli da je drugačije i na koji način?
4. Uključuju li Vaše dnevne obaveze i poljoprivredne aktivnosti? Molim Vas, opišite koje i mijenjaju li se ovisno o sezoni, koliko vremena Vam koji poslovi oduzimaju, što radite Vi, a što Vaš partner?

MAJČINSTVO:

1. Koliko djece imate? Kada ste rodile prvo dijete?
2. Možete li mi opisati na koji način Vam se promijenio život otkad ste postali majka?
3. Sudjeluje li Vaš partner u brizi oko djece? Ako da, na koji način? Donosite li podjednako odluke koje se tiču njihovog odgoja? Koliko ste zadovoljni takvom podjelom brige oko djece s partnerom? Čime jeste, a čime niste zadovoljni, što biste voljeli da je drugačije i na koji način?
4. Što za Vas znači biti dobra majka? Možete li mi navesti neke primjere? Možete li mi također objasniti kakvo je značenje dobrog oca za Vas?
5. Smatrate li da majčinstvo utječe na Vašu profesionalnu karijeru? Ili obrnuto? Na koje sve načine? Možete li mi to pobliže objasniti?

ZAKLJUČNO:

1. Kako izgleda Vaš tipičan (radni) dan? Postoji li razlika između zimskog i ljetnog dana? Također, ima li razlike i u čemu između radnog dijela tjedna i vikenda?
2. Biste li mi mogli objasniti postoje li razlike u životu žena u selu u odnosu na žene u gradu? U čemu sve vidite razlike, posebice za žene?
3. Gledajući iz Vaše perspektive, koje su prednosti i nedostaci života na selu za ženu? Dolazi li do promjena u načinu života danas ako ćemo ga usporediti sa životom Vaših majki ili baki? Možete li mi navesti nekoliko primjera? Što je pozitivno u tim promjenama, a što je negativno za žene? Što bi trebalo očuvati i nastojati da se ne mijenja u današnjem načinu života?
4. S čime jeste, a s čime niste zadovoljni u svojem načinu života? Jeste li ikad poželjeli promijeniti nešto? Zašto?

9.2. Pozivno pismo

Poziv na sudjelovanje u istraživanju o ruralnim ženama u Splitsko-dalmatinskoj županiji

Pozvani ste na sudjelovanje u istraživanju „Ruralne žene u Splitsko-dalmatinskoj županiji: između sfere rada i obiteljskog života“, pod mentorstvom doc. dr. sc. Ksenije Klasnić s Odsjeka za sociologiju Sveučilišta u Zagrebu. Istraživanje se provodi u sklopu izrade diplomskog rada studentice Petre Ćurlin, a cilj istraživanja jest istražiti načine usklađivanja sfere rada i obiteljskog života žena u ruralnim sredinama na temelju podataka dobivenih intervjuiranjem ruralnih žena Splitsko-dalmatinske županije. Svrha istraživanja jest doprinos razumijevanju višefunkcionalne uloge žena u ruralnim područjima.

Vaše sudjelovanje je dobrovoljno i možete prekinuti intervju u bilo kojem trenutku bez navođenja razloga. Uz Vaše dopuštenje, intervju će se snimati diktafonom i transkribirati. Podaci će se koristiti u svrhu izrade diplomskog rada, a potencijalno se mogu koristiti i za izradu znanstvenih i stručnih radova. Zajamčena Vam je povjerljivost svih osjetljivih i identificirajućih podataka. Transkripti intervju bit će pohranjeni sigurno i na primjeren način. Istraživanje je dobilo dopusnicu Povjerenstva Odsjeka za sociologiju za prosudbu etičnosti istraživanja.

Potpis : _____

(Studentica)

Ukoliko želite sudjelovati ili porazgovarati opširnije o ovoj temi možete mi se obratiti na:

e-mail: petra.curlin@gmail.com

broj mobitela: 099 671 8073

Mjesto i datum: _____

9.3. Informacije o istraživanju

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za jednopredmetnu sociologiju

Mentorica: doc. dr. sc. Ksenija Klasnić

Studentica: Petra Ćurlin

Informacije o istraživanju

U svrhu pisanja diplomskog rada na Odsjeku za sociologiju Sveučilišta u Zagrebu provodim istraživanje pod nazivom „Ruralne žene u Splitsko-dalmatinskoj županiji: između sfere rada i obiteljskog života“. Svrha istraživanja je doprinos razumijevanju višefunkcionalne uloge žena u ruralnim područjima, a ciljevi ovog rada su usmjereni na istraživanje raspodjele kućanskih poslova i obiteljskih obaveza unutar obitelji, međuodnosa rada i majčinstva, utvrđivanju i opisu specifičnosti života žena seoskih sredina Splitsko-dalmatinske županije te ispitivanju zadovoljstva žena pojedinim aspektima radnih i obiteljskih uloga te njihovih međuodnosa. Planirano trajanje intervjua jest 45 do 60 minuta. Vaše sudjelovanje je dobrovoljno; imate pravo odbiti odgovoriti na pitanje ukoliko osjećate nelagodu te možete bez ikakvih posljedica prekinuti sudjelovanje u istraživanju kada god to poželite. Intervju će se snimati diktafonom, a potom transkribirati, no zajamčena Vam je anonimnost i povjerljivost podataka koji će se koristiti u svrhu izrade diplomskog rada, a potencijalno i za naknadnu izradu znanstvenih i stručnih radova. Podaci iz intervjua koji će se koristiti za potrebe publikacije neće sadržavati Vaša imena ili bilo koje druge karakteristike koje bi mogle upućivati na Vaš identitet. Vaša imena će biti brojčano kodirana. Podaci iz intervjua (audio snimke i transkripti) će biti pohranjeni na sigurnom mjestu na primjeren način.

Sukladno gore navedenom, potreban mi je Vaš usmeni pristanak da:

1. Pristajete sudjelovati u istraživanju „Ruralne žene u Splitsko-dalmatinskoj županiji: između sfere rada i obiteljskog života“.
2. Pristajete dati studentici pravo na korištenja podataka dobivenih intervjuom za istraživanje u svrhu pisanja diplomskog rada

Mjesto i datum: _____

POPIS LITERATURE:

- Ajduković, D. (2011). Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj. Istraživanje „Svijest o rodnoj neravnopravnosti i diskriminaciji”. U: Kamenov Ž. i Galić B. (ur.). *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj* (str. 77-91). Zagreb, Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova.
- Apostu, I. (2017). Female Management-between motherhood and career. *Ecoforum*, 1(10)
- Bandalović, G., Buzov, I. (2011). Odnosi u seljačkoj obitelji i položaj žene u zagorskoj Dalmaciji. *God. Titius*, 4 (4): 195-209.
- Bandalović, G., Popić, A. (2019). Društveni položaj žena u suvremenoj hrvatskoj obitelji- primjer grada Splita. *DHS*, 2(8): 203-224.
- Barada, V., Čop, B., Kučer, M. (2011). Žene u ruralnim područjima Dalmacije. Nevidljivo polje svijeta rada? Split. Domine.
- Bartolac, A., Kamenov, Ž. (2013). Percipirana raspodjela obiteljskih obveza među partnerima i doživljaj pravednosti u vezi. *Sociologija i prostor*, 51 (1): 67-90.
- Bokan, N. (2021). Rodna perspektiva u procjeni socioekonomskih nejednakosti ruralnih područja: položaj žena kao indikator društvenih promjena U: Obad O. (ur.). *Socioekonomske nejednakosti na relaciji selo-grad* (str. 72-110). Zagreb, Institut za etnologiju i folkloristiku.
- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2000). Obitelj i zaposlenost izvan kuće: međusobno ometanje ili pomaganje. *Revija za socijalnu politiku*, 7 (2): 131-145.
- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (1999). Želja za djecom i apstinencija od djece: odrednice, korelati i mogućnosti društvene intervencije. *Revija za socijalnu politiku*, 6 (3): 241-258.
- Čulig, B., Kufrin, K., Landripet, I. (2007). EU + ? – Odnos građana Hrvatske prema pridruživanju Republike Hrvatske Europskoj uniji. Zagreb: FF press & B.a.B.e.
- Damjanić, Z. (2014). Komunikacijsko usklađivanje poslovnog i obiteljskog života: utjecaj na majčinstvo. *Media, Culture and Public Relations*, 5 (1): 30-46.
- Derado, A., Petrić, M., Tomić-Koludrović, I. (2020). Relacijske rodne strategije u podjeli kućanskih poslova. *Revija za sociologiju*, 50(3): 321-351.
- DZS (2019). *Muškarci i žene u Hrvatskoj*. Zagreb: Državni zavod za statistiku.
https://www.dzs.hr/hrv/publication/men_and_women.htm (posjećeno 17.05.2021.)
- Eurostat (2020). *Employment-annual statistics*.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Employment_-_annual_statistics/hr (posjećeno 16.05.2021.)

- Galić, B. (2004). Seksistički diskurs rodnog identiteta. *Socijalna ekologija*, 13 (3-4): 305-324.
- Gelo, J., Smolić, Š., Strmota, M. (2011). Sociodemografske odrednice zaposlenosti žena u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 20(1):69-88.
- Galić, B. (2011). Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj. Istraživanje "Rodna (ne)ravnopravnost i diskriminacija na poslu/tržištu rada". U: Kamenov Ž. i Galić B. (ur.). *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj* (str. 49-58). Zagreb: Vlada RH i Ured za ravnopravnost spolova.
- Galić, B. (2011). Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj. Istraživanje "Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj (ne) ravnopravnosti u Republici Hrvatskoj". U: Kamenov Ž. i Galić B. (ur.). *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj* (str. 165-174). Zagreb: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova.
- Hochschild, A., Machung A. (2012). *The Second Shift. Working Families and the Revolution at home*. New York. Penguin Books.
- Kamenov, Ž., Jugović, I. (2011). Percepcija, iskustvo i stavovi o rodnoj (ne)ravnopravnosti u obitelji. Istraživanje "Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj". U: Kamenov Ž. and Galić B. (ur.). *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj* (str. 120-142). Zagreb: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova.
- Kerovac, N. (2003). (Ne)jednakost žena na tržištu rada. *Hrvatski zavod za zapošljavanje*, Zagreb.
- Klasnić, K. (2017). Utjecaj rodne podjele obiteljskih obaveza i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena. *Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske*, Zagreb.
- Leinert-Novosel, S. (1999). *Žena na pragu 21. stoljeća – između majčinstva i profesije*. TOD i EDAC. Zagreb.
- Mackintosh, Maureen (2013). Rod i ekonomija: Spolna podjela rada i podređenost žena. *Diskrepancija*, 12(18):205-218.
- Relja, R.; Galić, B.; Despotović, M. (2009). Položaj žena na tržištu rada grada Splita. *Sociologija i prostor*, 47 (3) (185): 217-239.
- Sinković, K., Đugum, J.,ur. (2011). „101 pitanje za ženu iz ruralnih područja“, Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, Zagreb
- Volarević, M. (2012). Novi feminizam i kulturalna promocija žene-majke radnice. *Obnovljeni život*, 67(2):223-236.
- Tomić-Koludrović, I., Kunac, S. (2000). *Rizici modernizacije: Žene u Hrvatskoj devedesetih. Split*: U.G. Stope nade.

Šikić-Mićanović, L. (2001). Some conceptualisations and meanings of domestic labour.
Društvena istraživanja, 10 (4-5): 731-766.

Šikić-Mićanović, L. (2012). *SKRIVENI ŽIVOTI: Prilog antropologiji ruralnih žena*. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.

UN, Odbor za uklanjanje diskriminacije žena (2018). *O pravima žena u ruralnim područjima. Opća preporuka br. 34 (2016)*. Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova. Biblioteka ONA. Zagreb